

KALA- JA RIISTARAPORTTEJA nro 342

Juhani Salmi

Tornionjoen intressiryhmien näkemyksiä
kestävästä kalastuksesta

Pori 2004

Juhani Salmi

Tornionjoen intressiryhmien näkemyksiä kestävästä kalastuksesta.

Tutkimusraportti

Maa- ja metsätalousministeriö

Kalaveden omistajien profiilit -hanke (312103)

Tornionjoki on Itämeren merkittävin rakentamaton lohijoki, jonka lohikannan vaellusreitti ulottuu pääaltaalle. Lohikantojen hyödyntämisen painopiste siirtyi 1900-luvun kuluessa vähitellen jokivarresta merelle. Itämerellä kalastettu lohi alkoi olla yhä yleisemmin peräisin voimalaitoksen tekemistä velvoiteistutuksista. 1970-luvulta lähtien kansainvälisten sopimusten ja kansallisen lainsäädännön avulla alettiin säädellä Itämeren lohenkalastusta. Säätelystä on perusteltu luonnonkantojen hupenemisella, mutta myös pyrkimyksillä edistää jokivarsien kalastusmatkailua.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli hankkia tietoa Tornionjoen intressiryhmien lohenkalastuksen järjestämiseen liittyvistä ongelmista ja näkemyksistä. Tutkimusta varten haastateltiin paikallisia ja ulkopaikkakuntalaisia kalastajia, matkailuyrittäjiä ja hallinnon edustajia. Haastatteluiden perusteella matkailukalastajia houkuttelee jokivarteen ensisijaisesti saalisvarmuus. Paikallisten intressiryhmien päällimmäisenä huolena olikin miten lohen nousu jokeen voitaisiin turvata. Haastateltavien mukaan lohen arvoa punnitessa tulisi ottaa huomioon sen monipuolisesti työllistävä vaikutus. Jokivarren intressiryhmien edustajat pitivät ongelmana, että heillä ei ole ollut mahdollisuutta osallistua ns. lohityöryhmien työskentelyyn. Haastatteluissa tulikin voimakkaasti esiin etelä-pohjoinen vastakkainasettelu. Syitä tähän voidaan nähdä muun muassa hallinnollisissa, historiallisissa ja kulttuurisissa tekijöissä.

Lohenkalastukseen liittyvien ristiriitojen lieventämiseksi tulisi tunnistaa kaikki kiistan osapuolet. Tämä edellyttää myös jokivarren eri intressiryhmien mukaan ottamista lohenkalastusta koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Eri alueilla asuvien ja eri motiivein kalastavien välisten ristiriitojen hälventämiseksi tulisi lisätä toimijaryhmien välistä henkilökohtaista vuorovaikutusta ja oppimisprosessia. Ryhmien halu sitoutua yhteisiin pitkän tähtäimen tavoitteisiin kasvaisi rinnakkain yhteistyön, tiedon, avoimuuden ja luottamuksen kasvun myötä.

Kalastuksen säätely, matkailukalastus, vapakalastus, ammattikalastus, vapaa-ajankalastus, kestävä kehitys

Kala- ja riistaraportteja 342

951-776-479-0

1238-3325

27 s.

Suomi

Julkinen

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Reposaaren toimipiste
Konttorikatu 1
28900 Pori
Puh/Faksi 020 575 1895

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
PL 6, Pukinmäenaukio 4
00721 Helsinki

Puh. 0205 7511 Faksi 0205 751 201

Sisällys

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Jokikalastuksen varhaisvaiheet.....	1
1.2. Kalastus siirtyy merelle	2
1.3. Luonnonlohen suojelupyrkimykset heräävät.....	3
1.3.1. Tutkimus säätelyn perustana.....	3
1.3.2. Kalastuksen säätely, kansainväliset sopimukset ja velvoitteet	4
1.4. Kalastusmatkailun suosio kasvaa	6
2. AINEISTO JA MENETELMÄT.....	8
3. INTRESSIRYHMIEN HAASTATTELUT.....	10
3.1. Paikallisille kotitarvekalastusta tai matkailutuloja	10
3.2. Ulkopaikkakuntalaisille vaihtelua ja elämyksiä	11
3.3. Merikalastukselle kaivattiin tiukempaa säätelyä	12
3.4. Vapakalastajien ja perinteisiä pyyntimuotoja harjoittavien väliset jännitteet.....	13
3.5. Osakaskunnat kiinnostuneet kalastusmatkailusta	15
3.6. Jokivarren intressitahot eivät ole päässeet mukaan suunnittelutyöhön	17
3.7. Paikallista tietoa tarjolla	18
3.8. Kalastusmatkailun edistäminen	18
3.9. Saalisvarmuutta muista kalalajeista.....	19
4. TULOSTEN TARKASTELUA	21
4.1. Alueellinen ja paikallinen identiteetti sekä sopeutuminen	21
4.2. Kestävä kehitys ja vuorovaikutus lohenkalastuksessa.....	22
5. KIRJALLISUUS	24

1. Johdanto

Tämä raportti liittyy Kalaveden omistajan profiili –tutkimukseen, joka on osa valtakunnallista vapaa-ajankalastusta koskevaa tutkimuskokonaisuutta. Hankkeeseen liittyen osakaskunnille ja kalastusalueille tehtiin vuonna 2000 postikysely, jonka avulla saatiin tietoa paikallishallinnon toimintaperiaatteista ja näkemyksistä (Salmi ym. 2002). Lisäksi alueellisten tapaustutkimusten avulla pyrittiin saamaan yksityiskohtaisempaa tietoa eri intressiryhmien näkemyksistä muun muassa vesialueiden hallintaan liittyvistä kysymyksistä. Aineistoa kerättiin lähinnä nauhoitettujen teemahaastatteluiden avulla. Tapaustutkimuksien tuloksia on raportoitu Keski-Suomen, Saimaan Pihlajaveden, Selkämerellä Raumanmeren ja Saaristomerellä Velkuan ja Nauvon kalastusalueiden osalta (Muje 2000, Muje ym. 2001, Salmi ym. 2001, Salmi ja Huhmarniemi 2002, Salmi ja Nordquist 2003).

Alueellisissa tapaustutkimuksissa on käsitelty meri- ja järviolueiden kalavesien hallintaa ja kalastuksen järjestämiseen liittyviä kysymyksiä. Sen sijaan jokivesistöjen – joissa on varsinkin kalastusmatkailun kannalta tärkeitä kohteita –hallintaan liittyviä ongelmia ei ole erityisemmin tutkittu. Jokiympäristö poikkeaa muista vesistöistä luonnolosuhteiden, pyyntitapojen, kalaresurssien (vaelluskalakannat) ja osittain myös vesialueiden hallinnointiin liittyvien kysymysten suhteen.

Tornionjoki valittiin yhdeksi Kalaveden omistajan profiili-hankkeen tutkimusalueeksi edustamaan kalataloudellisesti arvokasta jokivesistöä, jonka pääuoma on kokonaan rakentamaton ja jossa lohi edelleen lisääntyy luontaisesti. Tornionjoen lohen syönnösalue ulottuu Itämeren eteläosaan ja se on siten syönnösalueella ja kutuvaelluksensa aikana hyödynnettävissä Itämeren eri osissa. Lohenkalastuksen järjestämisestä onkin 1900-luvun loppupuolella noussut keskeinen kiistanaihe, jossa vastakkain ovat olleet Itämeren valtiot, eri kalastajaryhmät, elinkeinonharjoittajat ja luonnonsuojelijat. Joki-varressa on uskottu lohen mahdollisuuksiin piristää elinkeinoelämää lisäämällä kalastusmatkailua ja näin parantaa jokivarren työllisyystilannetta.

Raportin alussa luon katsauksen Itämeren ja erityisesti Tornionjoen lohenkalastuksen ja sen säätelyn historiaan. Tämän jälkeen tuon esiin jokivarren kalastajien, kalavesien omistajien, matkailuyrittäjien ja paikallisen sekä aluehallinnon edustajien näkemyksiä erityisesti lohenkalastukseen liittyvien kysymysten osalta. Lopuksi pohdin tulosten pohjalta lohenkalastuksen järjestämistä ja kalastusmatkailun tulevaisuutta.

1.1. Jokikalastuksen varhaisvaiheet

Lohenkalastuksella on menneinä vuosisatoina ollut huomattava taloudellinen merkitys ja siksi sen pyyntiin on sovellettu toisenlaisia oikeus- ja omistuseriaa kuin muuhun kalastukseen. Valtion toimesta huomattiin jo keskiajalla lohen taloudellinen merkitys jo ennen jokivarsien suomalaisasutuksen vakiintumista. Ruotsi-Suomen varhaiskeskiaikaiset hallinnolliset keskuksat Koroinen ja Sigtuna omistivat todennäköisesti omia kalavesiä Pohjois-Pohjanmaan rannikolla. Valtion toimesta otettiin Tornionjoella jo 1500-luvulla käyttöön ns. regaalisen kruunun kalastusoikeus, mikä velvoitti jokivarren talonpojat maksamaan lohisaaliistaan kruunulle veroa (Vilkuna 1975). Toisin kuin muilla Pohjois-Pohjanmaan joilla ei Tornionjoella muun kalan kuin lohen pyyntiä pidetty kruununkalastuksena (Vilkuna 1940).

Tornionjoen Suomen puoleinen regaali ulottui jokisuun merialueelta Enontekiölle saakka (Järvi 1932). Varmuudella tiedetään että tuolloin joessa kalastettiin ainakin rantapadoilla ja liikkuvilla nuotta- ja ajoverkkopyydyksillä, joista käytetään kullepyynti-nimitystä. Kullepyynti säilyi keskeisenä pyyntitapana ainakin 1600-luvun alkuun, jolloin korkein lohivero kannettiin kahden Tornion kaupungin ja Karungin kylän kohdalla sijaitsevan kulleapajan pyynnistä (Halila 1954, Vilkuna 1975).

Tornionjoella kulteiden ja rantapatojen rinnalla alettiin 1600-luvulla kalastaa kar-sinapadoilla, joiden suosio kasvoi nopeasti (Virrankoski 1973, Massa 1983). Padot olivat yksityisten talojen tai parin kolmen talon yhteisiä tai koko kylän yhteisiä. Vuonna 1619 hallituksen Tornionjoen kalastusta koskevan määräyksen mukaan joes-sa, sen edustan saaristossa ja merellä kalastaville taloille kalastusoikeus luovutetaan 80 lohitynnyrin¹ vuotuista vuokraa vastaan (Haapala 1925).

Suurimmillaan Tornionjoen lohisaaliiden arvellaan olleen 1600-luvulta 1800-luvulle, jolloin parhaimpina vuosina mainitaan kalastetun jopa 300-400 tonnia lohta (Virran-
koski 1973). Saaliiden kerrotaan olleen hyviä nimenomaan jokisuulla ja alajuoksulla, jonne alettiin rakentaa yhä pitempiä patoja. Vähitellen yläpuoliset talot alkoivat valit-taa, että alajuoksun padot kalastavat nousulohet. Hallitus kielsi moneen kertaan joen sulkemisen lohivadoin, mutta laihoihin tuloksiksi (Virrankoski 1973). Tornion kaupungin porvarit omistivat kulteita tai heillä oli osuuksia kauempanakin olevissa padoissa. Pai-kalliset jokivarren asukkaat suhtautuivat karsaasti kalastusoikeuksien kuulumiseen ul-kopaikkakuntalaisille (Halila 1954). Lapin saamelaiskylillä, jotka sijaitsivat kauempa-na rannikosta, ei ollut keinoja vaikuttaa hallinnollisten keskusten ohjelmoimaan joen alajuoksun tehokkaaseen pyyntiin (Massa 1983).

Valtion toimesta alettiin 1600-luvulla Perämerellä soveltaa manttaaleita joen lohenka-lastukseen. Tämä päätös mursi ikivanhan saaliinjakotavan ja verovastuun sekä asetti lohenkalastajat erilaisiin arvoluokkiin. Päätös oli epäedullinen suurperheille ja taloille, joissa oli runsaasti miespuolista työvoimaa. Kruunun ja talonpoikien väliset veroristi-riidat keskittyivät tästä lähtien nimenomaan kalastuspaikkojen ja talojen välisiksi. Pyyntikulttuurin piirissä oli totuttu siihen, että saalis, vastuut ja verot jaettiin tasan miesten tai talojen kesken, eikä maaosuuden veroluvun mukaan. Kiistely kalastusoi-keuden ja manttaalin suhteesta jatkui vuosikymmenestä toiseen (Vilkuna 1975).

Perämeren jokien lohenkalastuksessa alkoi 1700-luvulla vakiintua käytäntö, jossa ka-lastajat eivät enää olleet velvollisia toimittamaan kalaa Tukholmaan, vaan kalastusoi-keus lunastettiin rahalla. Jo tuolloin myös kirkko kantoi lohenkalastajilta veroa: joki-kalastajat olivat velvollisia luovuttamaan kirkolle joka kymmenennen lohen (Vilkuna 1975).

1.2. Kalastus siirtyy merelle

Ainakin 1500-luvulta lähtien Tornionjoen edustan merialueella on harjoitettu jokeen kudulle nousevan lohen verkkokalastusta, myöhemmin erityisesti pesäverkkokalastus-ta (Vilkuna 1975). Kalastuksentarkastaja Malmgren (1869) esitti pian 1800-luvun puo-livälin jälkeen jokisuiden ja rannikon lohenpyynnille sääätelyä. Tornionjoen suun ka-lastusoikeuksia alettiin valtion toimesta vähitellen tarkistaa: tarkoituksena oli estää ti-lattoman väestön pyynti ja turvata kutulohen pääsy jokeen. Valtio alkoi yhä enemmän kiinnostua myös talollisten omistamista kalavesistä. Kun valtio alkoi vaatia muutamia kalastuspaikkoja käyttöönsä, kieltäytyivät kalastusoikeuden vanhat haltijat niitä luovuttamasta, minkä johdosta syntyi laajoja oikeusjuttuja. Ne kulkivat läpi eri oikeusas-teiden ja päättyivät lopulta valtion eduksi (Vilkuna 1973). Sitten valtio on vuok-rannut jokisuun lohenkalastuspaikkoja paikallisille ammattikalastajille (Komiteamie-tintö 1984).

Tornionjoen patosaaliiden väheneminen pantiin merkille 1800-luvun lopulla. Syyksi mainittiin jokisuun kalastuksen voimistuminen (Reuter 1899). Tornionjoen edustalla isorysät, jotka olivat pesäverkkoja tehokkaampia pyydyksiä, olivat 1800-luvun alku-puolelta lähtien alkaneet yleistyä. Vuosisadan vaihteeseen mennessä isorysästä tuli pe-säverkkoa tehokkaampana pyydyksenä hallitsevia pyyntimuoto (Vilkuna 1975). Jo-

---

¹ Tynnyriin laskettiin menevän noin 119 kiloa.

kisuiden välittömässä läheisyydessä isorysien käyttö kuitenkin kiellettiin, koska niiden katsottiin haittaavan valtion ja yksityisten etuja (Nordqvist 1896).

Pohjanlahden lohien merikalastus muualla kuin jokisuiden lähistöllä oli pitkälle 1900-lukua melko vähäistä. Nordqvist (1896) tosin mainitsee, että 1800-luvun lopulla isorysillä kalastettiin huomattavia saaliita Uudenkaarlepyyn, Pietarsaaren ja Kokkolan saaristosta. Itämerellä lohien varsinainen meripyynti alkoi kehittyä aluksi Itämeren eteläosassa, jossa purjein ja soutuvoimalla liikkuvat tanskalaiset kalastajat harjoittivat jo 1800-luvun loppupuoliskolla siimapyyntiä. Vuosisadan vaihteessa alueen kalastusaluksiin alettiin hankkia moottoreita ja ennen ensimmäistä maailmansotaa Itämeren eteläosassa oli satoja konevoimalla lohienpyyntiä harjoittavia aluksia (Christensen ym. 1994).

Tikkasen (1973) mukaan Suomen rannikolla moottorit yleistyivät kalastusveneissä 1910-luvulla, mutta kuitenkin vasta toisen maailmansodan jälkeen suomalaiset ryhtyivät yleisemmin harjoittamaan lohien avomeripyyntiä. Selkämerellä lohien kiintosiimakalastus saavutti 1950-luvulla nopeasti suosiota kalastajien keskuudessa (Heusala 1953). Vähitellen kuitenkin ajosiimasta tuli kiintosiimaa yleisempi pyyntimuoto. Suomalaisten kalastajien parissa lohien ajoverkkokalastus alkoi yleistyä vasta 1960-luvun lopulla. Kuitenkin vielä vuonna 1965 siimalla kalastettiin lohisaaliista moninkertainen määrä ajoverkkoihin nähden (Hintikka 1967).

Suurin osa Pohjanlahden entisistä merkittävistä lohijoista oli rakennettu voimatalouskäyttöön 1950-luvun loppuun mennessä. Tämän seurauksena rakennettujen jokien edustoilla lohienkalastus alkoi voimakkaasti taantua. Myös muualla kuin jokisuiden edustoilla harjoitettava lohien rannikkokalastus pysyi edelleen melko vaatimattomana. Vähitellen kuitenkin voimalaitokset velvoitettiin vesioikeuden määrääminä tekemään lohi-istutuksia rakentamisesta aiheutuneiden kalataloudellisten vahinkojen korvaamiseksi.

Vuoteen 1945 mennessä avomeripyynnin osuus Itämeren koko lohisaaliista oli kasvanut kolmannekseen. Heti toisen maailmansodan jälkeen avomerisaaliin osuus alkoi kasvaa nopeasti kun etenkin tanskalaiset investoivat paremmin avomeripyyntiin soveltuvaan kalastuslaivastoon (Christensen ym. 1994). Alusten merikelpoisuuden lisääntyttyä tanskalaiset ulottivat pyyntimatkinsa Selkämerelle saakka. Itämeren lohisaaliista 1960-luvulla pyydettiin jo 80 % avomereltä (Karlsson ja Karlström 1994). Tuolloin Pohjanlahdella avomeripyynnin saalisosuus ei ilmeisesti kovinkaan paljon poikennut tästä osuudesta.

Lohien ajoverkko ja rannikkopyynnissä lohiloukku uusina pyyntiteknisinä innovaatioina yleistyivät 1960-luvun lopulta lähtien ammattikalastajien keskuudessa. Lohiloukku korvasi isorysän miltei kokonaan ja lohiverkosta alkoi tulla ajosiimaa tehokkaampi ja yleisempi pyyntimuoto. Lohiloukuilla alettiin kalastaa yhä yleisemmin myös valtion yleisvesillä, jonne maa- ja metsätalousministeriö myönsi lupia etenkin 1970-luvulla. Voimalaitosten tekemät velvoiteistutukset edesauttoivat lohien meripyynnin tehostumista. Vuosikymmenen puoliväliin mennessä istutettujen lohienpoikasten osuus oli Itämeressä kohonnut selvästi suuremmaksi kuin luonnonkudusta peräisin olevien (Appelblad 2001).

1.3. Luonnonlohen suojelupyrkimykset heräävät

1.3.1. Tutkimus säätelyn perustana

Itämeren valtioiden huoli lohikantoja kohtaan alkoi pian toisen maailmansodan jälkeen kasvaa. Vuonna 1973 perustettiin Itämeren kalastuskomissio (IBSFC), jossa

päästiin valtioiden keskinäiseen sopimukseen muun muassa lohen tutkimustoiminnan ja istutustoiminnan tehostamisesta (Sjöblom 1976). Kalastuskomission yhtenä keskeisenä tavoitteena oli estää lohen avomeripyynnin tehostuminen: muun muassa alusten suurinta sallittua verkkomäärää rajoitettiin ja avomeripyynti kiellettiin keskikesällä. Myöskin laajentamalla kalastusvyöhykkeitä keskiviivaan pyrittiin luomaan edellytykset kalastuksen tehokkaammalle säätelylle, mutta ajamaan paremmin myös kansallisia etuja (Komiteamietintö 1984, Christensen ym. 1994).

Lohikantojen biologinen tutkimus käynnistyi Itämeren kalastuskomission suositusten mukaisesti 1970-luvun lopulla. Ahvenanmaalta ja Pohjanlahden rannikolta kerättyjen suomunäytteiden perusteella osoitettiin, että pääosa rannikon lohen loukkusaaliista oli peräisin luonnonkudusta kun taas avomereltä saaduissa saaliissa valtaosa oli istutettuja lohia (Tuunainen ja Ikonen 1986). Tulosten perusteella rannikkokalastusta alettiin kansallisen päätöksen nojalla säädellä vähentämällä valtion yleisvesillä loukkujen määrää neljänneksellä (Lohityöryhmän muistio 1991). Vuonna 1986 otettiin käyttöön valtion vesillä lohen loukkukalastuksen ajallinen säätely: pyyntimuodon harjoittaminen varhain keväällä kiellettiin. Ajallista säätelyä tiukennettiin asteittain etenkin 1990-luvun puolivälissä. Alueellisesti porrastetun kevättrauhoituksen tarkoituksena on ollut kudulle ensimmäisinä vaeltavien kookkaiden naaraskalojen pääsyn turvaaminen kutujokiin (Romakkaniemi ym. 2003). Myös lohen keväistä ajoverkkokalastusta alettiin 1990-luvun puolivälissä säädellä aikarajoituksin.

Vaikka avomerikalastuksessa luonnonkalojen osuus oli 1980-luvun alussa vain 10 % (Tuunainen ja Ikonen 1986) niin RKTL:n tekemät lohikantojen geneettiset tutkimuksissa, joista merkittävin osa valmistui 1990-luvun puolella, esitettiin merikalastuksen uhkaavan lohikantojen perinnöllistä monimuotoisuutta (Koljonen 1985, Kallio-Nyberg 1999, Koljonen 1999). Esimerkiksi Selkämeren alueella, jossa kalastettavat kannat ovat sekoittuneita, ovat Perämeren Suomen lohikannasta pyynnin kohteena Tornionjoen, Kemijoen, Simojoen, Iijoen ja Oulujoen kannat sekä lisäksi Porin edustalle on istutettu Nevan lohi. Siten avomeripyynnissä keskimääräisenkin kalastustehon on arveltu uhkaavan pieniä lohikantoja, vaikka suuret kannat olisivat alikalastettuja (Koljonen 1994). Lohen perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamista onkin käytetty yhtenä perusteena avomeripyynnin säätelyn tiukentamiseksi.

1.3.2. Kalastuksen säätely, kansainväliset sopimukset ja velvoitteet

Itämeren lohenkalastusta ohjaavat myös monet kansainväliset sopimukset. Itämeren valtiot pääsivät vuonna 1991 ensimmäisen kerran sopimukseen suurimmasta sallitusta lohen saalismäärästä (TAC) ja kansallisista kiintiöistä. Sittenkin Itämeren valtioiden kalastuskomissio (IBSFC) on vuosittain määritellyt TAC:n ja kansallisten kiintiöiden suuruuden. Vuosittainen lohikiintiö johti siihen, että lohenkalastus alkoi painottua entistä voimakkaammin alkuvuoteen. Siten kiintiön täyttymisen seurauksena Suomen lohenkalastus oli kiellettyä syksyisin vuosina 1991-1994. Kansalliseen kiintiöön siirtymisen myötä eri intressiryhmät alkoivat esittää näkemyksiään aluskohtaiseen, pyyntitapaakohtaisiin tai alueellisiin kiintiöihin siirtymisestä (Lohityöryhmän muistio 1991). Sittenkin Ahvenanmaan maakunnalle on myönnetty osuus kansallisesta kiintiöstä. MMM:n ja Ahvenanmaan maakuntahallituksen tekemän sopimuksen mukaan Ahvenanmaan osuus Suomelle myönnetystä kiintiöstä on noin neljännes. Luonnonlohen kutuvaelluksen turvaamiseksi myös ahvenanmaalaisten kevätkalastusta on ajallisesti säädelty.

Vuonna 1992 Rio de Janeirossa solmittiin luonnon biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus eli ns. biodiversiteettisopimus. Sopimuksen tavoitteena on biologisen monimuotoisuuden suojeleminen, sen osien kestävä käyttö sekä perintöaineksien käytön ja hyötyjen oikeudenmukainen ja tasapuolinen jako. Itämeren ja Tornionjoen lohenkalastuksen kohdalla monimuotoisuuden säilyttäminen tarkoittaa ensisijaisesti lohikannan geneettisen monimuotoisuuden säilyttämistä. Merioikeusyleissopimus, jonka

Suomi ratifioi vuonna 1996 puolestaan korostaa anadromisten kalalajien kohdalla ranta- ja sisävesien vastuuta. Kutuvaltioperiaatteen nojalla valtio, jonka joissa vaelluskalat lisääntyvät, ovat ensisijaisesti oikeutettuja niiden pyyntiin ja ne kantavat myös päävastuun kantojen säilymisestä (Poskiparta 2000).

Suomen liittyminen vuonna 1995 Euroopan Unioniin ja sitouduttua noudattamaan jäsenvaltioiden yhteistä kalatalouspolitiikkaa (CFP) merkitsi huomattavia muutoksia lainsäädäntöön. Jäsenvaltioille laadittiin muun muassa yhteinen rakenne- ja resurssipolitiikka sekä yhteinen kalastuksen säätely- ja valvontajärjestelmä. Yhteisen kalatalouspolitiikan yhtenä tavoitteena on ollut purkaa ylikapasiteettia ja avomerikalastajilla on ollut mahdollisuus saada romutuskorvausta poistaessaan aluksensa käytöstä. EU:n toimesta päätettiin vuoden 2004 alussa Itämeren ajoverkkoalastus asteittaisesta lopettamisesta siten, että vuonna 2008 pyyntitavalla harjoittaminen on jo kokonaan kielletty. Kiellon tarkoituksena on estää pyöriäisen joutuminen kalastuksessa tahattomasti sivusaaliiksi (Anon. 2004b).

Tiukentuneen kalastuksen säätelyn seurauksena lohta avomerellä kalastavien määrä on viime vuosina vähentynyt nopeasti. Avomerikalastusta Itämeren pääaltaalla ja Pohjanlahdella harjoitti 1980-luvun loppupuoliskolla runsas 100 suomalaista alusta (Lohityöryhmän muistio 1991). Vuoteen 2002 mennessä alusten määrä oli jo alle 20 (Salmi ym. 1997, Economic assessment of European fisheries 2003). Alusmäärän vähenemiseen ovat vaikuttaneet tiukentuneen lohienkalastuksen säätelyn ohella myös muut tekijät kuten lohien tuottajahintojen aleneminen (lisääntyneen Norjassa kasvatetun lohien maahantuonnin myötä) ja hylkeiden kalastukselle aiheuttamien vahinkojen yleistyminen.

Lohien rannikkokalastajat ovat sopeutuneet tiukentuneeseen lohienkalastuksen säätelyyn ja hylkeiden loukkupyynnille aiheuttamiin ongelmiin keskittymällä myös esimerkiksi siian tai ahvenen pyyntiin. Osa kalastajista ovat puolestaan hakeutuneet palkkatöihin muulle alalle, vaikka tämä ei kuitenkaan aina ole merkinnyt luopumista lohienkalastuksesta kokonaan (Huhmarniemi ja Salmi 1999, Salmi ja Salmi 2001, Salmi ja Huhmarniemi 2002).

Lohien avomerikalastuksen taantuminen on näkynyt selvästi myös saalistilastoissa: vuosien 1997 ja 2003 välisenä aikana suomalaisten lohisaalis laski 1051 tonnista 343 tonniin (Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 1998, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2004). Vuonna 1997 pyydettiin lohisaaliista avomereltä 16 %, rannikolta yli 60 % ja joesta 22 % (Lohityöryhmän muistio 1999). Tiukentuneen merikalastuksen säätelyn on katsottu olleen tärkein tekijä viime vuosina tapahtuneelle villilohikantojen vahvistumiselle Perämeren suurimmissa lohijoissa (Juntunen ym. 2001, Haikonen ym. 2003).

Vuonna 1997 Itämeren kansainvälinen suojelukomissio (IBSFC) solmi sopimuksen, jonka tavoitteena on vuoteen 2010 mennessä hoitotoimin saavuttaa 50 % luonnonlohi-tuotanto jokaisessa lohijoessa. Tämä lohien kotiuttamiseen ja elvyttämiseen tähtäävä ohjelma käynnistyi vuonna 1997 ja se jatkuu vuoteen 2010 saakka. Tornionjoen alkuperäisiä lohikantoja on tuettu erityisesti vajaatuottoisilla alueilla istutuksin 1970-luvulta alkaen. Istutukset ovat olleet runsaimmillaan 1990-luvun puolivälissä. Suurin osa istutuksista on kohdistettu rajajokeen ja vesistön suomenpuoleisiin sivujokiin. Vuonna 2002 lohien luonnonpoikasia vaelsi merelle 550000 yksilöä (Haikonen ym. 2003). Luonnonpoikastuotannon vahvistuttua riittävästi Tornionjoen lohi-istutukset lopetettiin vuonna 2002.

Tornionjokea koskevien yhteisten kalastussääntöjen laatimisesta on vastannut suomalais-ruotsalainen rajajokikomissio. Tornionjoen lohien kalastusta säätelee Suomen ja Ruotsin välillä vuonna 1927 solmittu ja myöhemmin vuosina 1971 ja 1987 uusittu rajajokisopimus (Nylander ja Romakkaniemi 1995). Rajajokisopimuksilla on rajoitettu erityisesti perinteisten pyydysten käyttöoikeutta: karsinapadot ovat hävinneet joelta ja myös kullepyynti on taantunut ajallisen säätelyn tiukennuttua. Vuosituhannen vaihteeseen mennessä kulteiden pyyntioikeus rajoitettiin enää kahden vuorokauden mittaiseksi.

Ruotsin ja Suomen yhteisen säätelykäytännön löytäminen on tuottanut eniten ongelmia Tornionjoen suun osalta. Ruotsin puoleisella jokisuulla kalavedet ovat yksityisten ja Suomen puolella valtion omistuksessa. Suomen puolella kalastus on regaaliin perustuen Lapin TE-keskuksen hallinnoimaa. Jokisuulle perustettiin 1970-luvulla viisi merkittyä 400 metrin levyistä rauhoituspiiriä (kalaväylää) lohennousun turvaamiseksi, jotka sijaitsivat puoliksi Suomen ja Ruotsin puolella. Kalastussäännön mukaan lohen isorysä- ja loukkupyynti alueella kiellettiin (Komiteamietintö 1984). Rauhoitusalueen merkitystä ovat vähentäneet kuitenkin ennen kaikkea Ruotsin hallituksen poikkeuslupakäytäntö. Lohen kutuvaelluksen suojelemiseksi Ruotsin hallitus on lunastanut jokisuualueelta yksityisiä kalastusoikeuksia pinta-alaltaan noin tuhat hehtaaria. Lunastuksesta huolimatta ruotsalaiselle alueelle jokisuuhun jäi vielä 20 lohiryysyä, jotka ovat Ruotsin puolella noin neljän kilometrin päässä jokisuusta (Anon. 1993).

Tornionjokityöryhmä esitti vuoden 2004 loppupuolella, että vesiasioissa yhteisenä lupaviranomaisena toimiva rajajokikomissio lakkautettaisiin ja tilalle perustettaisiin uusi yhteistyöelin, Tornionjokikomissio, jolle tulisi keskeinen asema rajavesiyhteistyön kehittämisessä (Anon. 2002). Uuden sopimuksen myötä uskottiin, että molemmissa valtioissa voitaisiin noudattaa samoja rajajokisopimuksen ja kalastussäännön määräyksiä ja että Tornionjoen kalastusta koskeva kansallinen lainsäädäntö voitaisiin kumota (Anon. 2004a).

1.4. Kalastusmatkailun suosio kasvaa

Tornionjoen saaliit olivat alhaisimmillaan 1980-luvulla, jolloin saatiin lohta vuosittain muutama tuhat kiloa. Vähitellen saaliit kääntyivät nousuun ja 1990-luvun puolivälin jälkeen Tornionjoen suomenpuoleinen saalis on pysytellyt 12 ja 75 tonnin välillä (Haikonen ym. 2003). Pääosa saaliista on kalastettu vetouistelemalla, jossa konevoiman käyttö on kielletty. Tornionjoen vetovoimaisuutta on pyritty kehittämään myös huomattavilla taimenistutuksilla (Nylander ja Romakkaniemi 1995).

Tornionjoen pääuoman kalastajista paikalliset ovat 1990-luvulle saakka olleet lähes ainoita kalastajia. Paikalliset kalastivat tuolloin verkolla suurimman osan rajajoen kalansaaliista, hauen ja siian ollessa tärkeimmät saaliskalat. Verkkokalastus painottuu väylän suurimmille suvanneille ja niiden reunoille (Nylander ja Pruuki 1989).

Skandinavian lohijoet ovat houkutelleet kalastusmatkailijoita erityisesti Iso-Britaniasta jo 1700-luvulta lähtien (Appelblad 2001). Myös Suomen lohijoet ovat olleet aina 1900-luvun alkuun saakka erityisesti englantilaisten suosiossa (mm. Saarivirta 1954). Tornionjoen vapakalastus on pysynyt 1990-luvulle saakka verraten vähäisenä ja sitä ovat harjoittaneet lähinnä vain paikalliset asukkaat. Pyyntimuodon yleistymistä jarrutti yleinen käsitys, että nousulohet eivät syö eivätkä tartu koukkuun nousumatkan alkupäässä. Syöntihalun väitettiin ilmaantuvan vasta loppukesällä ja vapakalastus keskityikin 1900-luvun alussa elokuulle ja syyskuun alkupuolelle (Järvi 1932).

Matkailukalastajien määrä pysytteli vielä 1980-luvulla verrattain vähäisenä vaihdellen vuosittain 100 ja 300 välillä. Vapakalastus alkoi 1990-luvulla saavuttaa kasvavaa suosiota. Metsähallituksen, rajajokikomission ja sopijapuolina olevien vesialueiden omistajien kesken tehtiin 1990-luvulla viehekalastusta koskeva sopimus, mikä oikeuttaa yhteistä viehekalastuslupaa koskevien kalastuskortin haltijan kalastamaan Suomen puoleisella joella uistimella, perholla ja pilkillä kaikkia kalalajeja Tornion-Muonionjoen-Könkämöenen yhteislupa-alueella.²(www.tornio.fi/matkailu/kalastus/)

Tornionjoella kävi 1990-luvun alkupuolella matkailijoita vuosittain jo noin 500. Vuodesta 1996 lähtien matkailijat ovat ostaneet pääosan yhteisluvista ja vuonna 1997 heitä

---

² Vuonna 2002 Tornionjoen yhteislupien hinnat: päiväkortti 10 euroa/vrk/hlö, viikkokortti 30 euroa/hlö, kausikortti 60 euroa/hlö.

oli jo yli 7000 (Romakkaniemi 1999). Kyseisenä vuonna Tornionjoen Suomen puolelta alueelta saatiin saalisennätys: reilusti yli 60 tonnia. Tornionjoen saalismäärän kääntyessä jyrkkään laskuun vuonna 1998 alkoi myös yhteisluvan lunastaneiden määrä alentua. Luvan lunastaneiden määrä on vakiintunut 6000 kalastajaan (Haikonen ym. 2003).

Tornionjoen suosion kasvu lohijokena on lisännyt matkailuyritysten kiinnostusta palvelulla myös kalastusmatkailijoita. Pulliaisen ja Pietilän (1997) mukaan Tornionjoen laaksossa oli Tornion Enontekiöön 1990-luvun loppupuolella 87 joen kalastuselämyksiä tarjoavaa matkailuyritystä. On kuitenkin huomattava, että monen matkailuyrityksen asiakaskunnasta pääosa koostuu muista kuin kalastusmatkailijoista. Jokivarressa vain muutamat matkailuyritykset järjestävät kalastajille esimerkiksi ohjelmapalveluita.

Jokivarressa toimii useita paikallisjärjestöjä, jotka ovat ottaneet tavoitteekseen ajaa paikallisten elinkeinonharjoittajien etuja lohienkalastuksen hoitoa ja järjestämistä koskevilla kysymyksillä. Tällaisia ovat muun muassa Tornionlaakson Neuvosto ja Tornio-Muonionjokiseura. Edellisen yhdistyksen tavoitteena on paikallisen kulttuurin vahvistaminen ja kannan ottaminen myös lohikantojen hoitoon liittyviin kysymyksiin. Tornio- Muonionjokiseura on puolestaan perustettu edistämään lohikantojen suojelua. Järjestöt ovat myös aktiivisesti pyrkineet esittämään näkemyksiään keskushallinnolle luonnonlohen suojeluun ja kalastusmatkailun kehittämisen tarpeellisuudesta.

2. Aineisto ja menetelmät

Raportti perustuu kesäkuussa 1999 nauhoitettuihin teemahaastatteluihin. Tutkimusalueeksi rajattiin Tornionjokisuun ja Pellon kunnan välinen alue, jossa pääosa haastateluista tehtiin. Aineiston keruuseen osallistuivat Alpo Huhmarniemi, Kari Muje, Juhani Salmi, Mika Tonder ja Pentti Virtanen, jotka ovat aiemmin tehneet kalatalousalan toimijoiden parissa nauhoitettuja teemahaastatteluita.

Haastateltaviksi pyrittiin saamaan paikallisia ja ulkopaikkakuntalaisia kalastajia, matkailuyrittäjiä sekä hallinnon edustajia. Paikallisten ryhmään kuului myös osakaskuntien esimiehiä. Atso Romakkaniemi (RKTL:n Oulun toimipaikka) avusti paikallisten henkilöiden ja hallinnon edustajien poiminnassa. Pääosaan haastatelluista otettiin etukäteen puhelimitse yhteyttä. Osa paikallisista ja ulkopaikkakuntalaiset kalastajat poimittiin matkailuyrityksistä tai kalastuspaikoilta sattumanvaraisesti ilman etukäteisvaroitusta. Kukaan ei kieltäytynyt haastattelusta.

Tutkimusta varten haastatellun 22 informantin keski-ikä oli 51 vuotta, nuorimman ollessa 21 ja vanhimman 69 vuotias. Haastatelluista 17 kotipaikka oli jokivarren kunnassa. Kolme haastateltua oli Etelä- tai Keski-Suomesta saapuneita kalastusmatkailijoita.

Aineisto luokiteltiin haastatellun henkilön kalastuksen motiivien ja vesialueiden omistuksen perusteella ryhmiin (taulukko 1). Kalastajia pyydettiin luokittelemaan itsensä virkistys-, kotitarve- tai ammattikalastajaksi. Osakaskuntien osakkaat olivat valtaosin kotitarvekalastajia. Kaksi nuorinta kalastajaa, joilla ei ollut omia kalavesiä, katsoivat olevansa virkistyskalastajia. Haastateltujen joukossa on kaksi ammattimaista kalastusta harjoittavaa. Toinen heistä harjoittaa jokisuulla rysäkalastusta ja toinen jokivarressa vapa- ja verkkokalastusta. Kolmesta matkailuyrittäjästä kaksi vuokraa kalastusmatkailijoille mökkejä. Molemmat ovat aiemmin harjoittaneet maataloutta, mutta sen käytyä kannattamattomaksi ryhtyneet matkailuyrittäjiksi. Toinen yrityksistä järjestää myös ohjelmopalveluita. Kolmas matkailuyrittäjä järjestää ryhmille jokivarteen ohjattuja ja opastettuja kalastusmatkoja. Hallinnon edustajista haastateltiin Perämeren ja Tornionjoen kalastusalueen edustajaa, yhtä Rajajokikomission ja yhtä TE-keskuksen edustajaa.

Haastatteluissa käytettiin teemahaastattelurunkoa, jossa pääteemoja olivat:

- kalastajan elinkaari
- paikallishallinnon toiminta ja ongelmat
- osallistuminen kalastuskunnan ja -alueen toimintaan
- tieto vesialueiden käytöstä
- intressiryhmien väliset oikeudet ja suhteet
- paikallis- ja aluehallinnon kehittäminen
- viehekorttikiista
- suojelukysymykset

Keskusteluissa nousivat esiin etenkin intressiryhmien väliset suhteet, kalastusoikeudet ja kalakantojen suojelukysymykset. Haastatellut esittivät näkemyksiään varsinkin lohienkalastuksen säätelyn tarpeellisuudesta.

Haastattelut kestivät yleensä 0,5-1,5 tuntia. Haastatteluita tehtiin 22, mutta yhden haastattelunauhan kuuluvuus oli niin heikko, että sitä ei voinut sisällyttää analyysiin, joten analysoitujen haastattelujen kokonaismäärä oli 21. Pääosa haastattelunauhoista kirjattiin sanatarkasti, mutta pääteemojen ulkopuolelle jääneet puheet jätettiin kirjaimatta. Litteroitaessa myös lauserakenteita yksinkertaistettiin, mutta tutkimuksen kannalta keskeiset ilmaisut kirjoitettiin sanatarkasti. Esimerkkeinä tekstissä on haastatte-

luista poimittuja sitaatteja, joiden jälkeen suluissa on mainittu haastatellun intressiryhmä ja tutkimuksessa käytetty koodi.

Taulukko 1. Analysoitujen haastatteluiden jakautuminen intressiryhmittäin sekä haastateltujen paikallisuus ja osallistuminen päätöksentekoon.

(*suluissa päätöksentekoon aktiivisesti osallistuvat)	Haastateltuja (*)	Vesialueita omistavat	Vesialueita omistamattomat
Paikalliset			
virkistyskalastajat	2 (-)		2
kotitarvekalastajat	6 (4)	5	1
ammattikalastajat	2 (1)	1	1
Ei-paikalliset			
virkistyskalastajat	2 (-)		2
kotitarvekalastajat	2 (-)		2
Matkailuyrittäjät	3 (-)	1	2
Hallinnon edustajat	4 (4)		4
YHTEENSÄ	21 (9)	7	14

Laadullisen aineiston lisäksi hyödynsimme tutkimuksessa kalaveden omistajan profiili-hankkeessa kalastuskunnille (nykyisille osakaskunnille) vuonna 2000 tehtyä valtakunnallista postikyselyä. Poimimme aineistosta Tornionjoen osakaskuntien vastaukset, joista erityisen tarkastelun kohteena olivat kalastusoikeuksiin liittyvät kysymykset sekä kalastuksen järjestämistä koskeviin avoimiin kysymyksiin liittyvät vastaukset.

Kalavesien omistajien paikallisuuden kartoittamiseksi hankittiin osakaskuntien esimiehiltä omistajien kotikuntatietoja. Haastatteluiden yhteydessä saatiin neljän osakaskunnan osakasluettelot, joista ilmenivät kalavedenomistajien yhteystiedot. Neljän osakaskunnan osakastilojen määrä vaihteli 39 ja 187 välillä kokonaismäärän ollessa 447. Osakaskunnissa oli kaikkiaan 692 henkilöomistajaa.

Lisäksi kuudelle jokivarresta satunnaisesti poimitulle vapakalastajalle tehtiin lyhyt lomakehaastattelu, jossa kysyttiin haastatellun näkemyksiä muun muassa kalastusmahdollisuuksista ja jokivarren palveluiden kehittämistarpeista.

3. Intressiryhmien haastattelut

3.1. Paikallisille kotitarvekalastusta tai matkailutuloja

Useimpien haastateltujen paikallisten asukkaiden varhaisimmat kalastusmuistot liittyivät isän kanssa tehtyihin onkireissuihin. Hieman varttuneempana pyyntivalikoimaan kuului myös heittouistin. Vaikka jotkut jokivarren kalastajista olivat harrastaneet nuoruudessaan myös pitkäsiima- ja pilkkikalastusta tai tuulastusta, vapakalastuksen tarjoamat elämykset olivat pysyneet selvemmin muistoissa. Aikuisiässä kalastusinto laantui monilla työ- ja perhe-elämään siirtymisen myötä. Kun lohi alkoi 1990-luvulla nousta runsaammin jokeen, paikalliset innostuivat uudelleen vapakalastuksesta. Monille eläkkeelle siirtyminen on merkinnyt sitä, että kalastamiseen on jäänyt entistä enemmän aikaa.

Pääosa haastatelluista paikallisista harjoitti lohensoutua tai heittokalastusta rannalta. Molempien pyyntimuotojen harjoittaminen on keskittynyt tietyille suvantoalueille ja kylien läheisyyteen. Paikallisilla sekoittuivat kalastuselämykset, joita ennen kaikkea lohien kalastus on tarjonnut, ja ruokakalan pyynti. Useimmat heistä määrittivät itsensä kotitarvekalastajiksi. Ahkerimmat kalamiehet pakastivat lohta talven varalle, joskus sitä annettiin myös lähinaapureille ja sukulaisille.

”Kyllä se iso ruuan jatko on ku mie oon eläkkeellä ja pieni on eläke ja muuta nii kyllä se iso apu on ku se kallaakii saapi nii tuota ei se tartte sillo ostaa ainakaa sitä.” (M1912)

”... kyllä sitä kallaakii tulee että ehkä enemmänkin mitä ite syö mutta tässä on paljon vanhoja ihmisiä naapureina niin mie sitten annan sen ylijäämän niille.” (M1920)

Lohensoutua harjoitetaan jokivarressa 5-6 metrin pituisilla jokiveneillä ja jotkut haastatelluista olivat rakentaneet lohensoutuun tarkoitettuja veneensä itse. Vuosikymmenien myötä moniin jokivarren kyliin ovatkin kehkeytyneet omat vene- ja viehemestarinsa. Vene on useimmiten paikallisten lohensoutajien tärkein investointi ja pyyntikaluston arvo nousee useisiin tuhansiin euroihin.

Osa haastatelluista on 1990-luvulla ryhtynyt hankkimaan tuloja järjestämällä vapaa-ajankalastajille ohjelmanpalveluita, vuokraamalla veneitä, kaksi haastatelluista on myös vuokrannut kalastusmatkailijoille yösiijaa. Asiakkaat ovat yleensä olleet vuodesta toiseen samoja, joiden kanssa on syntynyt luottamuksellinen ja antoisa vuorovaikutussuhde.

Paikallisten matkailijoille tarjoamaan palveluun sisältyy usein toimiminen soutajana ja jokikalastusta koskevien tietojen välittäjänä. Matkailijoille on kerrottu muun muassa erilaisista soututekniikoista ja esitelty kalastavimmat vaaput sekä luonnonolosuhteiden merkitystä kalastukseen. Myös muunlainen seurapito ja kalastustarinoiden kerronta on olennainen osa palvelua.

Useimpien paikallisten mielestä heittokalastus on lohensoutua yksitoikkoisempaa. Haastateltujen joukossa oli niitäkin, jotka olivat erikoistuneet heittokalastukseen. Heittopaikoiksi soveltuvia rantoja on kuitenkin vähän ja niissäkin oli sesonkiaikoina tilausta.

Nuorimmilla haastatelluista kalastus on lapsesta lähtien ollut lähinnä vain vapakalastusta. Heidän kalastuksensa on saanut sisällöltään vahvasti virkistysellisiä sävyjä, johon liittyy jännityksen ja elämysten etsimistä. Yhteistä eri sukupolvien edustajille on kuitenkin kiinnostus kalastaa muuallakin kuin tutuilla kotivesillä. Monet ovat toisinaan lähteneet kalaan muun muassa Länsi-Lapin järville ja Tenolle sekä Ruotsin sekä Norjan vesistöihin.

”sitten tuolla kauempana niin tuolla Karessuvannossa ja semmosissa paikoissa tullu sitten käytyä no melkein ollu niin kun se yks kalareissu semmonen pitempi viikon mittanen pohjosissa sillon aikasemmin tuli kai seittemän kaheksan vuotta tehtyä sillai et oli ainakii se yks pakolline pitempi reissu sitten muualle kun tänne Tornionjoelle.” (M1911)

Kotiseutuja etäämmälle suuntautuneiden kalastusmatkojen tarkoituksena on ollut ennen kaikkea uusien elämysten kokeminen, mutta myös tutustumista sikäläiseen kalastuskäytäntöön ja -matkailuun. Matkaan on lähdetty myös Tornionjokea parempien saaliiden toivossa. Muutamat haastatelluista kalastivat kesäisin verkoilla tai talvisin pilkkivät muun muassa madetta, innokkaimmat osallistuivat pilkkikilpailuihin.

3.2. Ulkopaikkakuntalaisille vaihtelua ja elämyksiä

Tornionjoelle vapakalastamaan tulleet ulkopaikkakuntalaiset ovat lapsesta lähtien harjoittaneet monipuolista ja aktiivista kalastusta: esimerkiksi vetouistelun harjoittajia oli neljä yhdeksästä haastatellusta. Useimmat heistä pyrkivät käyttämään lähes kaiken vapaa-aikansa kalastamiseen ja he kaipasivat jatkuvasti uusia haasteita. Eräs haastatelluista esitteli vapakalustoaan:

”Mulla on joku tuhatsataneljäkymmentä erilaista vaappuu, kun mä viimeks laskin ne. Olikse se tuhatsataneljäkymmentäkaks kappaletta ja sitten on vielä, kun on hyvä vaappu, niin mulla on monta samanlaista, et mulla on hurja kokoelma. Ja, sit kaikki noi peltiüstimet, niitä on hirmu paljon. Ja, sitten lohiperhojakin on yli tuhannen ja sitten on harriperhoja... vapoja on tällä hetkellä ehkä tommonen... sanotaan nyt kolmisenkymmentä ja iso hyrräkela löytyy... sanotaan nyt kymmenen kappaletta tommost niinku lohikäyttöön tarkotettu. Löytyy haspeli ja muutama umpikela.” (M0221)

Kun vapakalastajien kotiseudun läheiset kalavedet olivat käyneet liian tutuiksi uusia haasteita ja elämyksiä alettiin etsiä kauempaa. Kalastusmatkojen ulottaminen Tornionjoen varteen tai Tenolle ei kuitenkaan merkinnyt totutuista kalavesistä ja pyyntimuodoista luopumista, vaan kotiseuduilla kalastettiin edelleen varsinkin syksyisin ja talvisin. Eräs haastatelluista totesi, että kesäasunnon puuttuminen on edesauttanut pyyntimatkojen ulottamista kauemmas.

Lohen vapakalastuksen suosio haastateltujen keskuudessa perustui osaksi siihen, että pyyntimuodon sesonki ajoittuu kesäloma-aikaan. Haastatelluista kahdeksasta Oulun eteläpuolelta tulleesta kalastusmatkailijasta valtaosa viipyi jokivarressa viikosta kahteen. Kalastuksen kieltoaikoina he tutustuivat seudun kulttuuriin tai vain oleilivat majoituskohteissa. Kaksi yhdeksästä oli läpikulkumatalla ja he kalastivat jokivarressa vain vuorokauden.

Monet ovat aiemmin suunnanneet kalastusmatkansa Tenolle, mutta Tornionjoen lohikannan elpymisen on saanut heidät jäämään etelämmäs. Tornionjoen eduksi laskettiin sen sijainti lähempänä kotiseutua: matka Ruotsin ja Norjan lohijoille on pitkä ja rasittava. Lisäksi monet haastatelluista mainitsivat Tornionjoen kalastuslupien hintojen olevan selvästi edullisempia kuin esimerkiksi Tenolla.

Kalastusmatkailijoille saalis oli tärkeä. Heidän mielestään kalastusmatkalle ei kannata lähteä jos saaliista ei olisi toivoa.

”Jos ihan nollille jää, sit voi olla että kerran tulee vielä yrittää uudestaan, jos sitte vielä jää nollille niin sit saattaa ehkä toi pitkäjännitteisyys ettei kestä.” (M0119)

”kyllähän se yks kala pitäs saaha kuitenkin että siinä alakaa sinnikkyyskin loppumaa jos sitä pittää kesästä toisee hinkuttaa tai soutaa että ei saa mithää mie en oo tänäkää vuonna yhtää lohta saanu vielä että tuola on tullu jo aika monta yötä vietettyä tuola lahela.” (M1911)

Vaikka kalastuslupien hinnat olivat esimerkiksi Tenoon verrattuna edullisempia niin ne eivät yksistään houkuttele pysähtymään Tornionjokivarteen. Saaliin perässä oltiin yleensä valmiit matkaamaan kauemmas pohjoiseen. Varsinkin uusiin tai harvoin käytyihin paikkoihin lähdetään kalaan mieluummin kaveriporukassa. Näin voidaan tasata matkakustannuksia osallistujien kesken. Toisaalta haastatellut korostivat kalastusmatkojen sosiaalisia ulottuvuuksia. Matkat tarjoavat mahdollisuuden vaihtaa kalastusta koskevia tietoja ja kokemuksia eri puolilta maata tulevien kalastajien kanssa.

”Joskus paistat makkaraa jossakin rannassa niin sekin on kuule hieno kokemus... aika usein on puhuttu tuolla Lapissa jokivarressa, et yks kaikkein hienoin siinä on niin just ne eri puolelt Suomee kalakaverit kokoontuu ja ne öiset nuotio- ja laavutuokiot. Siellä kun istutaan, ni se on siinä on jotain semmost hienoo.” (M0221)

Jotkut ulkopaikkakuntalaisista olivat käyttäneet paikallisten tarjoamia ohjelmapalveluja, joihin sisältyy lohensoutajan ja veneen vuokraaminen. Haastateltujen mukaan useimmat, varsinkin kokeneimmat matkailukalastajat, vuokrasivat jokiveneen ja harjoittivat kalastusta ilman paikallista soutajaa.

Nuorimmat haastatellut harjoittivat toisinaan myös perhokalastusta, jonka mainittiin soveltuvan parhaiten kiireettömille ja rauhallisille kalamiehille. Mielenkiintoa pyyntitapaa kohtaan lisäsi siihen liittyvä perhonsidonta, jota voitiin tehdä kotona vaikkapa talvella. Vaikka lohta joessa kalastetaankin jonkin verran perinteisillä perhokalastusvälineillä, niin heittopainoilla eli ns. putkiperholla tapahtuva kalastus näytti olevan joidenkin erityisessä suosiossa. Pyyntitekniikan uskottiin lisäävän saalisvarmuutta ja sitä pidettiin haastavana sekä mielenkiintoisena.

”No emmä tiä, täs tää on mielenkiintosta kun saa itte niinkun täytyy opetella se missä se perho kulkee ja kuinka se tuolla menee ja missä kohtaa se kala kulkee. Ettei siin mene, tästäkin kohtaa niin se menee suunnilleen yhestä kohtaan se kala, se täytyy löytää siitä ja ei oo mitään kaikuluotaimia eikä tutkia eikä semmosia, niin se on mielenkiintoista kun se siinä täytyy olla vähän taitoo tässä hommassa, että sen saa tosta ylös. Sehän se on se mielenkiinto.” (M1918)

Perhokalastukseen soveltuvia kalastuspaikkoja katsottiin olevan Tornionjoella harvassa. Neljä haastatelluista kertoi kalastavansa putkiperholla Karungin Matkakoskella. Kaksi haastatelluista mainitsi toisinaan palauttavansa pyytämänsä kalan takaisin jokivesistöön. Molemmissa tapauksissa tärkeimpänä motiivina oli kalakantojen suojeleminen.

3.3. Merikalastukselle kaivattiin tiukempaa säätelyä

Jokivarren asukkaiden ja ulkopaikkakuntalaisten virkistyskalastajien mukaan Tornionjoen lohikantoja tulisi elvyttää entistä tiukemmalla merikalastuksen säätelyllä. Varsin yleinen käsitys oli, että merialuetta koskevat kalastussäännöt sallivat liian tehokkaan lohennyynnin. Erityisesti valtion yleisvesien kalastusoikeuksia pidettiin liian vapaina, minkä katsottiin sallivan kalastuksen suurilla verkkomäärillä ja liian tiheillä verkoilla. Merikalastusta pidettiin 'teollisena' ja tehokkaana. Sen katsottiin uhkaavan Perämeren jokiin nousevia vaelluskalakantoja. Jokivarren asukkaat mainitsivat puheissaan erityisesti Ahvenanmeren tai Selkämeren lohien ajoverkkokalastuksen karsivan huomattavan osan jokiin nousevista lohista. Jokivarren kalastajien mielestä valtio on tukenut liian avokätisesti kannattavuusongelmien kanssa painivaa merikalastusta myöntämällä investointeihin halpakorkoisia lainoja.

Jokivarren asukkaiden mukaan merikalastajat valittavat lohien alhaisesta hinnasta. Jos lohi pyydettäisiin vasta joessa siitä saatava hyöty olisi moninkertainen kuin jos lohi pyydettäisiin merellä.

”Ja aatella mikä mikä hintaero on et ku se jokhee tulee nii joesta ku se pyyvethää sillä on paljon suurempi tuotto ku mitä tuola merelä lenkkimakkaran hinnalla merimiehet myyvät myyvät lohta ja täällä se maksaa sentää sehän on arvokasta ku täällä saa

ensinnäkii turisti tuopi rahhaa jokivartee ja ja kauppoihin kaikkii se on kauhean tuot-tosa.” (M1912)

Jokivarressa jotkut paikallisista esittivät Tornionjoen lohien tuki-istutusten lopettamista, koska siitä uskottiin pitkällä tähtäimellä koituvan hyötyä jokikalastajille. Heidän mielestään olisi tärkeää, että joki saavuttaisi mainetta aitona luonnonlohijokena, jolloin myös merialueen kalastajat voisivat olla paremmin motivoituneita suojelemaan lohikantoja.

Monet haastatelluista pitivät myös Perämeren rannikon ja myös Tornionjoen edustan rysäpyyntiä liian tehokkaana. Haastateltujen mukaan ruotsalaiset ammattikalastajat eivät noudata Rajajokikomission kalastusmääräyksiä. Myös Ruotsin hallintoviranomaisia arvosteltiin siitä, että ne ovat sallineet vesillään ammattimaisen rysäpyynnin alkukesällä, vaikka Suomen puolella pyyntimuodon harjoittamiseen ei enää ole myönnetty poikkeuslupia. Haastatellun ammattikalastajan mukaan säätelykäytäntö asettaa suomalaiset ammattikalastajat eriarvoiseen asemaan. Suomalaiset ammattikalastajat pitävät kalastussääntöjä tulkinvaraisina ja monimutkaisina, joihin vuosittain tulee usein muutoksia. Haastateltu ammattikalastaja kaipaa kalastukseen aiempaa selkeämpää ja vakiintuneempaa säätelykäytäntöä. Myös monet jokivarren kalastajista toivoivat, että Tornionjoen suualueelle saataisiin rajavaltioiden yhteinen kalastussääntö.

Tornionjoen jokisuun ammattikalastajan on vaikea hyväksyä ajallisen säätelyn tiukentumista: lohien pyyntirajoitukset uhkaavat lopettaa alueen kalastusammattin kokonaan. Myös Perämeren kalastusalueen isännöitsijän mukaan jokisuun kalastusoikeuksia on 1980-luvun alusta lähtien rajoitettu jokiin nousevien lohien kannalta riittävästi. Hänen mukaansa jokisuun lisärajoituksilla ei enää ole erityisempää merkitystä Tornionjoen lohikantoihin, koska jokisuun ammattikalastajien määrä on hupenemassa, joten ammattikalastuksen lohien kohdistama kalastuspaine on jatkuvasti vähenemässä. Ammattikalastaja ja kalastusalueen isännöitsijä ovat huolissaan monien sukupolvien ajan kestäneen rysäpyynnin ja siihen liittyvän kalastuskulttuurin häviämisestä kokonaan.

Jokisuulla ammatikseen rysillä kalastavan mukaan jokisuun kalastus ei uhkaa vaelluskalakantoja, koska kalastus on ajallisesti aiempaa tiukemmin säädeltyä. Ammattikalastajan mukaan ainakaan suomalaisten ammattikalastajien jokisuulla harjoittamalla loukkukalastuksella ei voi olla merkittävää vaikutusta jokeen nousevien lohien määrään.

Kaksi haastatelluista arveli Kemijoen edustan terminaalikalastusalueen - jossa lohien kalastus on sallittua - ulottuvan liiaksi Tornionjoen edustalle, jossa pohjoiseen nouseva lohi joutuu pyydyksiin. Kevätkesäisin paikallisiin kauppoihin ilmaantuvan lohien ja taimenien uskottiin olevan peräisin lähivesillä luvatta loukuilla tai verkoilla kalastavilta. Eräs jokivarren haastatelluista oli sitä mieltä, että merialueella kesäasukkaat kalastavat jopa ammattikalastajia enemmän lohta ja he myyvät saaliin pimeille markkinoille.

Tornionjoen edustan merialueen kalastuksen katsottiin uhkaavan myös joen meri-taimenen luonnonkantoja. TE-keskuksen edustajan mukaan erityisesti jokisuun siian verkkokalastus karsii taimenkantoja. Hallinnon edustajat pitivät kalastuksen valvonta merialueella jokivartta ongelmallisempaa, koska saaristo on matala ja sokkeloinen.

3.4. Vapakalastajien ja perinteisiä pyyntimuotoja harjoittavien väliset jännitteet

Vapakalastuksen ei katsottu uhkaavan joen kalakantoja, mutta siitä huolimatta kalastajat pitivät yleensä ajallista säätelyä tarpeellisena. Kovin painokkaasti kalastajat eivät ottaneet kantaa lohienpyynnin rauhoitusajan alkamisajankohtaan, koska lohta saadaan runsaimmin kesäkuun puolivälin jälkeen. Pääsääntöisesti kalastajat pitivät rauhoitus-

ajan alkamista elokuun puolivälissä hyvänä. Rajajokikomission edustajan mukaan vapakalastuksen ajallista säätelyä voitaisiin lieventää, jos vaelluskalakannat vahvistuisivat nykyisestään. Tällöin lohenkalastus voitaisiin sallia elokuun loppuun. Eräs haastatelluista oli sitä mieltä, että harjuksen pyynti tulisi kieltää elokuun alusta lähtien. Lohen kalastuksessa kahden vuorokauden aikarajoitusta pidettiin sopivana: lohelle tulisi antaa aikaa rauhoittua niin, että kalastukseen liittyvä veneily ja rantaelämä ei häiritsisi lohen nousua.

”Kyllä siinä tuota joku lepohetki täytyy olla ja olla, siinä kalastajakki saava vähän levähtää ja ... ja sitten sama se on joelleki niin, että kyllä se on hyvä on, että se pikkusen aikaa rauhotettuna siinä, ettei siin oo aina meteli päällä. Se, että nuo huvilaihmisekki on siellä rannoilla ja sehän on tarkottanee se, että ku kerräävät taas sitä voimia siellä rauhallisuuvessaan sitten, jotka on työelämässä mukana, niin tuota, ei pärää moottorit siinä jatkuvasti sitte.” (M1910)

Myös kalastusoikeuden rajoittamista yhteen kalaan pyyntivuorokautta kohti pidettiin yleensä perusteluna, koska se hillitsee yli oman tarpeen kalastamista. Eräs paikallisista lohensoutajista oli sitä mieltä, että rauhoitus aika tarjoaa vapakalastajalle sopivasti lepohetkiä, jolloin jää aikaa myös muille harrastuksille. Kaksi haastatelluista paikallisista oli jokikalastuksen tehostamisen kannalla. Näkemystä perusteltiin sillä, että kalastamalla mahdollisimman suuren saalisosuuden jokikalastajat voisivat vähentää merikalastajien elinkeinon kannattavuutta, mikä puolestaan vähentäisi merikalastajien lukumäärää. Toisaalta jokikalastuksen vapauttaminen ajallisesta säätelystä tarjoaisi kalastajille mahdollisuuden kalastaa ajankohtina, jolloin saalistodennäköisyys olisi myöskin parempi.

Matkailun kehittämisen kannalta jokikalastuksen rauhoittamista kahdeksi vuorokaudeksi pidettiin yleisesti huonona ratkaisuna. Liian pitkän kalastuskiellon uskottiin karikoittavan kalastusmatkailijoita. Säätelykäytännön katsottiin lisäävän loppuviikkojen ruuhkaisuutta sekä majoitusyrityksissä että kalavesillä. Loppuviikosta kylien parhailla soutupaikoilla saattoi olla joskus hyvinkin ahdasta.

”On se vähän ikävää sillälaila että tota kalastaa tuolla ko se on kaikilla siimat vähän sotkussa ja pinna kireällä ja pitkät odotusajat tossa, tossa satamasta josta lähtee, saapi oottaa pari tuntia että pääsee tekemään yhen laskun ja tietää että sinne on menny jo kymmenen jätkää ennen että, se on aika pieni mahollisuus saaha kalaa.” (M1917)

Osakaskunnan edustajan mukaan kalavesien ruuhkaisuuden takia erään kylän edustalla on otettu käyttöön vuorovarausjärjestelmä. Tämä on vähentänyt kalastajien keskinäisiä ristiriitoja ja kilpailua. Sesonkiaikoina on ollut ruuhkaisaa myös parhailla heittopaikoilla.

Kalastajien mukaan aiemmin suvannoissa kalastettiin yleisesti veneillä moottoria apuna käyttäen. Nykyisin vavalla tai uistimella kalastettaessa moottorin käyttö kalastuksen yhteydessä on kielletty muutamaa suvantoa lukuunottamatta. Jotkut haastatelluista toivat kuitenkin esiin, että joessa on 1990-luvulla harjoitettu luvatonta ongintaa ankkuroidusta veneestä käsin, mutta myös joen pohjaan ankkuroiduilla uistimilla (paikallisessa kielessä ”laiska pyynti-uistin”). TE-keskuksen palkattua jokivarteen kymmenkunta kalastuksenvalvojaa on luvatonta kalastus hävinnyt vesiltä lähes kokonaan.

Matkakoskella lohta pyydetään myös perholla käyttäen spinnflugaa eli punttiperhoa. Siinä erillisen tapsin päässä olevan painon avulla perho saadaan kulkemaan pohjan tuntumassa hyvinkin vuolaissa virroissa. Kolme haastatelluista kertoi kalastavansa putkiperholla, jossa käytetään yleensä kolmihaarakoukkuja ja siimassa putkipainoa.

Jotkut paikalliset kalastajat mainitsivat jokikalastuksen keskeiseksi ongelmaksi lohien tahallisen tartuttamisen koukkuun ulkopuolelta, josta he käyttivät rokastus-nimitystä.

”... Matkakosken kuoppa josta tuota sanotaan että kalastetaan perholla mutta kyllä siinä enemmän rokastetaan... heitetään heittopainoilla isokokosia perhoja jotka tart-

tuu lohheen kiinni mistä sattuu, no eihän se mithää urheilukalastusta ole semmone....”
(M1920)

Niinpä monet jokivarren kalastajista pitivät putkiperhokalastuksen kieltämistä tarpeellisenä, jotkut olisivat valmiit tyytymään heittopainon kieltoon. Haastattelun kalastusoppaan mielestä heittokalastus tulisi sallia vain joillakin jokiosuuksilla, mutta ilman painoa ja kelluvalla siimalla.

Putkiperholla kalastaneiden mielestä heidät syyllistetään siitä, että he tarkoituksellisesti pyrkisivät tartuttamaan kalat ulkopuolelta koukkuun. He kuitenkin pitävät kalastustaan laillisena, koska sekä poliisi että kalastuksen valvojat ovat käyneet tarkistamassa heidän pyyntivälineensä. Eräs putkiperhokalastajista mainitsi, että erityisesti lippokalastajat, joilla ei ole oikeutta lipota lohta, painostavat heitä.

Haastatteluissa tuotiin esiin, että siian lippokalastajat ottavat talteen myös lohia, vaikka niiden pyynti lipolla on kielletty. Rajajokikomission edustajan mukaan häneen on otettu yhteyttä siitä, että koskilla lipottaisiin luvottomasti lohta. Lippokalastuksen valvontaa pidetään kuitenkin melko helppona, koska pyyntimuodon harjoittaminen keskittyy parille koskelle. TE-keskuksen edustajan mukaan siian lippoajat saavat lohta saaliiksi perin harvoin joten pyyntimuoto ei ole uhka joen lohikannalle.

Monien haastateltujen mielestä kullepyynti tehokkaana kalastustapana on kaivannut tiukkoja rajoitustoimia. Kullepyyntäjän mukaan kalastusoikeuden rajaaminen heille vain kahden vuorokauden mittaiseksi asettaa heidät eriarvoiseen asemaan vapakalastajiin nähden. Kullepyyntäjän mukaan ei ole hyväksyttävää, että samanaikaisesti kun kulleverkoilla kalastus on kielletty vapakalastajat saavat melko vapaasti kalastaa lohta samoilla vesillä.

Epätasa-arvoisuuden tunne on aiheuttanut kullepyyntäjissä katkeruutta ja karsasta suhtautumista kalastusmatkailua kohtaan. Monet vapakalastajat olivat sitä mieltä, että kullepyyntiä ei tulisi kokonaan hävittää jokikuvasta. Samaa mieltä olivat myös rajajokikomission ja TE-keskuksen edustajat, jotka pitivät tärkeänä ylläpitää vanhaa kalastuskulttuuria. Jotkut vapakalastajista toivat esiin ongelmana, että pyyntimuotoa harjoitetaan luvatta joissakin jokivarren kylissä. Pyyntimuodon valvonnan tehostamista näillä alueilla pidetään jatkossa tärkeänä.

Kullepyyntäjän mukaan päätöksentekijät eivät ole ottaneet huomioon paikallisia kalastusolosuhteita ja -perinteitä. Monet haastatelluista mainitsivat, että pyyntimuodon vankan perinteen vuoksi sitä ei tulisi hävittää kokonaan jokikuvasta. Rajajokikomission ja TE-keskuksen edustaja kuitenkin pitävät säätelykäytäntöä, jossa kalastus sallitaan kahtena päivänä viikossa riittävänä, eikä rajoituksen lieventämiseen ole aihetta. Heidän mielestään vanhan kalastuskulttuurin säilyttäminen on tärkeää.

Vaikka verkkokalastus Tornionjoen väylällä on kielletty, niin jotkut toivat esiin, että sitä harjoitetaan suurimmilla suvannoilla ja niitten reunoilla. Luvatonta kalastusta mainittiin esiintyvän joen koskipaikoilla jonkin verran rauhoitusajan jälkeen elosyyskuulla.

Tornionjoella kalastajaryhmien väliset jännitteet olivat melko vähäisiä ja paikallisia. TE-keskuksen edustajan mukaan yksi mahdollisuus lieventää kalastajaryhmien välisiä ristiriitoja on ”kaavoittaa” vesialueita eri pyyntitapojen harjoittajille.

3.5. Osakaskunnat kiinnostuneet kalastusmatkailusta

Neljältä jokivarren osakaskunnan edustajalta saatiin osakasluettelot, joissa oli yhteensä 692 henkilöomistajaa. Kalaveden omistajista valtaosa - kaksi kolmasosaa - asui samassa kunnassa kuin hänen omistuksessaan olevat kalavedet olivat. Muualla Lapissa asuvia oli 9 % ja Oulun läänissä tai kauempana Suomessa asuvia oli 14 %. Omistajakunnasta 4 % asui Ruotsissa ja tuntemattomaksi jäi 6 % asuinkunta.

Eräs osakaskunnan aktiiveista totesi, että kalastusalueiden perustamista 1980-luvulla seurasi silloisten kalastuskuntien toiminnan aktivoituminen. Toinen merkittävä vaihe oli 1990-luvulla, kun kalastuslupia lunastaneiden määrä alkoi kasvaa. Yhtenäislupa-alueista saadut tulot ovatkin olleet Tornionjoen osakaskunnille keskeisiä. Paikallishallinnon edustajien mielestä kalastuslupien hinnat on syytä pitää kohtuullisena, mikä luo edellytykset ylläpitää ja edistää joen vetovoimaisuutta:

”me emmä mittaa hinnoilla itteä ulos ja sillä pietään hinnat kohtuullisena. Me ei oteta Tenon mallia siitä. Se on suljettu pois... kaikilla ihmisillä on mahdollisuus päästä, päästä kalalle, että sekin, joka vähempi tienaa tai vähempi eläkettä saapi, niin se on, se pääsee kansa tasavertaisesti kalastamaan sinne.” (M1910)

Jotkut haastatelluista jokivarren osakaskunnista on myynyt halukkaille verkkokalastuslupia, joita pidetään kohtuuhintaisina eikä niiden hinnoissa ole paikallisten ja ulkopaikkakuntalaisten välillä merkittäviä eroja.

Haastateltujen osakaskuntien edustajien mukaan vesialueiden arvossa on huomattavia alueellisia eroja. Koski- ja suvantoalueita sisältäneillä vesialueilla lupamyynnistä saadut tulot nousivat pinta-alaa kohti laskettuna keskimääräistä suuremmiksi. Osakaskuntien edustajat, joiden vesialueet olivat vapakalastajille tärkeitä, korostivat vesialueiden pisteyttämistä kalataloudellisen arvon perusteella.

Kertyneillä tuloilla osakaskunnat ovat pyrkineet monipuolistamaan ja kehittämään virkistyskalastuspalveluita. Rakentamalla jokivarteen tauko- ja rantautumispaikkoja sekä järjestämällä niiden puu- ja jätehuoltoa on pyritty kehittämään matkailukalastajien palvelua. Osakaskuntien ohella kalakerhot ja kyläyhdistykset ovat monin paikoin talkoilla osallistuneet muun muassa rakennustöihin ja rantojen puhtaanapitoon.

”Nämä taukopaikkakin ma olemha suunnitellee niin tarkkaa että ne on kahenkilometrin, kahen ja puolen ja kolmenkilometrin välein aina paikasta riippuen, että sillon ku sä olet sen välin kalastanu, niin kyllä se on jo kahvin aika ... siellä on hyviä juttukave-reita joithen kans aika kulluu sen mitä siellä joutuu odothamaan vuoroaan sitte ...” (M1915)

Osakaskuntien edustajien mukaan palveluiden monipuolinen kehittäminen on houkuttellut jokivarteen lisää ulkopaikkakuntalaisia virkistyskalastajia ja sitä kautta kertyneinä lupatuloina paikalliset ovat saaneet entistä enemmän varoja esimerkiksi kalastuskilpailujen ja ohjelmalveluiden järjestämiseen. Haastateltujen osakaskuntien edustajien mukaan etenkin matkailuyrittäjät ovat hyötäneet heidän aktiivisuudestaan.

Vapakalastuksen kannalta vähemmän tärkeillä alueella sijaitsevien osakaskuntien lupatulot ovat jääneet pieniksi ja toiminta pysynyt pienimuotoisena. Näiden alueiden kalavedenomistajat pitivät osakaskuntien toimintaa jopa täysin tarpeettomana. Näissä osakaskunnissa annettiin painoa enemmän esimerkiksi perinteisille kalastusmuodoille, kuten kulle- ja lippopyynnille.

Osakaskuntien edustajat eivät enää liiemmin olleet kiinnostuneita kertyneiden lupatulojen sijoittamisesta vaelluskalaistutuksiin, koska ne hyödyttävät lähinnä merialueen rannikko- ja avomerikalastajia. Eräs haastatelluista osakaskuntien edustajista kertoi lupatuloja käytettävän myös lammikkoistutuksiin, joiden avulla on pyritty monipuolistamaan matkailijoiden kalastusmahdollisuuksia.

Monet osakaskuntien edustajat pitivät tärkeänä kalastusmatkailun kehittämistä. Osa haastatelluista oli mukana Suomen Kalamiesten Keskusliiton paikallisissa kalastuskerhoissa ja –seuroissa tai yhdistyksissä, joiden tavoitteena on edistää jokivarren vapaa-ajankalastusmahdollisuuksia. Eräs osakaskunnan aktiiveista piti ongelmana että kalastusalueen hallituksessa virkistyskalastajilla on vain yksi edustaja. Virkistyskalastuksen keskeinen asema puoltaisi hänen mielestään useamman virkistyskalastajan nimeämistä Tornionjoen kalastusalueen hallitukseen.

Erään osakaskunnan edustajan mukaan heiltä on tiedusteltu mahdollisuuksia vuokrata vesialueita ulkomaalaisille. Osakaskunnan hallitus on kuitenkin katsonut, että ensisi-

jaisesti tulisi taata vesialueiden omistajien kalastusoikeus. Vuokrasta mahdollisesti saatavaa rahallista tuottoa - vaikka se olisi huomattava - pidettiin toissijaisena.

Tornionjoen suulla, jossa ei ole yhtenäislupa-alueita, osakaskuntien mahdollisuudet hankkia vapaa-ajankalastuksesta merkittäviä lupatuloja ovat jokivarresta vähäisemmät. Monen osakaskunnan tulolähteistä ammattikalastajilta saatuja lupatuloja pidettiin keskeisinä. Siten valtion taholta tulleet lohenkalastuksen säätelytoimet on vähentänyt osakaskuntien lupatuloja: rysäpyynnin rajoittaminen ovat vähentäneet osakaskuntien saamia tuloja ja moni ammattikalastaja on joutunut lopettamaan loukkupyynnin kokonaan.

Vaelluskalakantojen hoidon kannalta hauki- ja madekantojen voimistumista paikalliset kalastajat pitivät huolestuttavana. Petokalojen uskottiin popsivan huomattavan osan istukkaista. Tämän vuoksi osakaskuntien edustajat toivoivat petokalojen koukku- ja verkkokalastuksen elpymistä. Jotkut kokivat isokoskeloiden verottavan merkittävästi joen lohenpoikasia. Heidän mielestään paikallisille tulisi antaa erioikeuksia isokoskeloiden metsästyksen.

3.6. Jokivarren intressitahot eivät ole päässeet mukaan suunnittelu-työhön

Usealla kalastajalla oli henkilökohtaisia kontakteja lohitutkijoihin; esimerkiksi jotkut toimittivat näytteitä pyytämistään lohista. Lisäksi monilta matkailuyrityksiltä kerättiin lohen saalistilastoja. Paikallisten mielestä tutkimus tukeekin vahvasti luonnonlohikantojen säilyttämistä ja merikalastuksen rajoittamista.

Monet haastatelluista katsoivat, että tutkittu tieto ei vaikuta kovinkaan paljon tehtyihin päätöksiin. Voimakkaimman kritiikin kohteeksi joutui valtion keskushallinto (MMM), joka asettaessaan toimikuntia selvittämään lohenkalastuksen järjestämistä ei ole ottanut työryhmään mukaan jokivarren intressiryhmiä.

Maa- ja metsätalousministeriön katsottiin asettaneen etusijalle ammattikalastajien toimeentulon turvaamisen. Valtion ammattikalastajille suuntaaman tuki- ja istutuspolitiikan katsottiin edistäneen lohen meripyynnin tehostumista. Lohenkalastuksen järjestämistä koskevan päätöksenteon katsottiin myös olevan poukkoilevaa ja varsin lyhytjännitteistä.

Perinteisten pyyntimuotojen (kulle-, loukku- ja lippopyynti) harjoittajat arvostelivat viranomaisia perinteisiä pyyntitapoja väheksyvistä asenteesta. Tämän katsottiin johtuvan siitä, että viranomaiset harjoittavat itse vapakalastusta ja siten virkistyskalastajien etujen ajaminen asetetaan etusijalle. Jokisuulla haastatellun ammattikalastajan mukaan perinteisten pyyntitapojen (mm. rysä- ja loukkupyynti) väheksyntä on näkynyt siinä, että perinteisiä kalastusoikeuksia rajoitettaessaan viranomaiset eivät ole maksaneet ammattikalastajille tulonmenetyksistä korvauksia.

Jokivarren intressiryhmät kokivat Lapin TE-keskuksen lähimmäksi edunvalvojakseen. Paikalliset kalastajat ovat pyrkineet vaikuttamaan vireillä oleviin lohenkalastusta koskeviin asetuksiin olemalla yhteydessä suoraan maakunnan kansanedustajiin. Paikalliset ovat omien näkemystensä esittämiseksi koonneet lähetystöjä Helsinkiin, mutta myös Tukholmaan. Jokisuun ammattikalastajat kokivat Kalatalouden Keskusliiton paikalliset jäsenjärjestöt lähimmäksi edunvalvojakseen. Suomen ammattikalastajaliiton merkitys Perämeren kalastajien edunvalvojana katsottiin vähäiseksi.

Etelä-Suomesta Tornionjoella kalassa käyvät tunsivat myötätuntoa jokivarren asukkaita kohtaan. Heille oli muodostunut käsitys tehokkaasta merikalastuksesta, joka uhkaa jokeen nousevia luonnonlohikantoja. Matkailukalastajien mielestä merikalastusta tulisi huomattavasti rajoittaa. Ulkopaikkakuntalaiset kalastajat suhtautuivat pääsääntöisesti paikallisia myönteisemmin kaikkiin viranomaistahoihin.

Rajajokikomission toiminta herätti yleisesti paikallisissa kritiikkiä, koska sen toimintaa ei pidetty tasapuolisena. Niinpä jäsenistön asiantuntemus asetettiin monissa haastatteluissa kyseenalaiseksi. Haastatellut toivoivat, että komissioon saataisiin mukaan paikallisten elinkeinojen edustajia.

3.7. Paikallista tietoa tarjolla

Tornionjoen kalastusmahdollisuuksista tiedottamista pidettiin pääsääntöisesti hyvänä. Ulkopaikkakuntalaiset kokivat, että he saavat tarvittaessa paikallisilta kalastukseen liittyvää henkilökohtaista opastusta ja neuvontaa. Esimerkiksi tieto ensimmäisten lohivarvien saapumisesta jokeen leviää matkapuhelimen välityksellä nopeasti jokivarren kalastajien keskuudessa. Jotkut vapaa-ajankalastajista ottavat suoraan yhteyttä matkailuyrityksiin tiedustellakseen saaliita. Matkailuyritysten ohella lohensoutajat ovat tärkeitä tiedonvälittäjiä jakaessaan asiakkailleen tietoa pyyntivälineistä ja pyyntitekniikasta. Jotkut haastatelluista ulkopaikkakuntalaisista kiinnittivät huomiota jokivarren päätien opasteiden puutteellisuuteen.

Jonkin verran kalakantoja ja kalastuksen järjestämistä koskevissa asioissa paikalliset kalastajat saavat tietoa maakuntalehtiä - Lapin Kansaa ja Pohjolan Sanomia - lukemalla. Joillekin haastatelluista tuli Suomen Kalastuslehti ja Kalastaja-lehti, joiden sisältämää kalataloudellista tietoa pidettiin arvokkaana.

Tornionjoen kasvanut maine lohijokena on houkuttanut alueelle vähitellen myös kesäasukutusta. Kunnat ovat lähteneet kaavoittamaan ranta-alueita ja myös yksittäiset maanomistajat ovat myyneet maa-alueita jokivarresta.

Maakunnan ulkopuolelta tulevat vapaa-ajankalastajat kokivat internetin tärkeäksi tietolähteeksi, josta saadaan ajankohtaista tietoa lohisaaliista, matkailuyrityksistä ja kalastusluvista. Tätä informaatiolähdettä pidetään tärkeänä etenkin ensimmäistä kertaa Tornionjoelle kalaan tuleville.

”Mä nyt olen ainaki hakenu näitä Suomen metsähallitukse paikkoja ja tämmösiä ni, niit on helppo niinko netistä löytää. Se tulee käytetty ja sanotaan nyt jos ei nyt päivittäin tule selattuu mutta muutama kerra viikossa ainaki täs kevällä. Erilaisii paikkoja koittanu hakee sieltä.” (M0119)

Matkailuyrittäjät ovat pyrkineet markkinoimaan palveluitaan osallistumalla erä- ja matkailumessuihin, joissa he ovat esitelleet Tornionjoen kalastusmahdollisuuksia. Matkailun kehittämisen kannalta pidettiin tärkeänä, että lohien saalisennusteiden luotettavuutta voitaisiin parantaa. Tämän uskottiin auttavan paikallisia yrittäjiä kehittämään palveluidensa markkinointia.

Jokivarren intressiryhmät saivat muun muassa luonnonlohen lisääntymistä koskevaa tutkimustietoa suoraan tutkijoilta. Sen sijaan he eivät saaneet ajantasaista tietoa siitä, missä, miten ja kuinka tehokkaasti Tornionjoen lohta pyydetään vaellustensa eri vaiheissa. Tämä tuli esiin haastatteluissa siinä, että esimerkiksi avomerikalastusta koskeneet luonnehdinnat koskivat lähinnä 1980-lukua.

3.8. Kalastusmatkailun edistäminen

Kalastajien toiveet palveluiden kehittämisen suuntaamisesta vaihtelivat alueellisesti. Ulkopaikkakuntalaiset kalastajat arvostivat paikallisten kanssa solmittuja henkilökohtaisia kontakteja. Niiden avulla saatiin tietoa hyvistä pyyntipaikoista, mutta kuultiin myös paikallisten kalastustarinoita.

Jotkut paikallisista halusivat antaa matkailun kehittämisessä painoarvoa erityisesti kalastuskulttuurin tunnetuksi tekemiselle. Muutamat haastatelluista paikallisista uskoivat

vanhojen pyyntitapojen harjoittamista ja historiaa koskevien esittelyiden ja näyttösten houkuttelevan lisää matkailijoita.

”... Kukkolankoskelleki tulee kattomaan, lippoamista, on sekin syksylä kun lipothan siikkaa ja sitten se tota syöhään varrassiikkaa ja tälläilla, nii onhan se niikö tapah-tuma ja oisha se kevväällä samhaan laihiiin, nii oishan se mukavaa kattella joskus jos harvoin sais lohen.” (M1917)

”On kylätoimikunta tahtonu kalastuskuntaaki niin ku kumppaniksi niihin, niihin juh-liin, että niin ku tuo kalastustarvikkeita sinne, vanhanaikasia pyytövälineitä ja, ja ny-kyistäki tuo näytille siihen ihmisille ja. Ja tuota siinä on ollu sitte, sitte koukku, kala-koukusta lähtien on ollu, haavia, verkkoa ja kulkuverkkoa, ja mie rakensin pienoISRan-tapaon siihen.” (M1910)

Erityisesti voimakkaasti taantuneiden perinteisten pyyntitapojen, kuten lippo- ja kulle-pyyntin ja jokisuun rysäpyyntin, arveltiin kiinnostavan matkailijoita. Paikalliset toi-voivat, että alueiden kunnat ja matkailuyrittäjät voisivat kehittää kalastuskulttuuriin perustuvaa matkailua.

Joidenkin haastateltavien mielestä jokikalastuksessa tulisi sallia vain paikalliset joki-veneet, minkä uskottiin lisäävän paikallisten niistä saamia vuokratuloja ja sitä kautta edistävän myös veneenrakennustoimintaa. Venerekisteri edesauttaisi myös ottamaan nykyistä tehokkaampaan käyttöön jo olemassa olevia veneitä.

Kalastusmatkailijoiden houkuttelemisessa tähdennettiin myös vapaa-ajankalastajien yksilöllisiä tarpeita. Haastateltu matkailuyrittäjä ja Etelä-Suomesta tulleet vapaa-ajankalastajat totesivat, että matkailuyritysten olisi kehitettävä etenkin ravintola- ja majoituspalveluita. Jotkut kalastajista pitivät jokivarren kuntien majoitustasoa liian vaatimattomana. Puutteiden takia eräs haastatelluista vapaa-ajankalastajista sanoi ma-joituvansa mieluummin Ruotsin puolen hotelleissa.

Eräs ulkomaalaisille ohjelmopalveluita järjestäneistä lohensoutajista totesi, että ulko-maalaiset ovat usein olleet pettyneitä palveluiden yksipuolisuuteen ja tasoon. Majoi-tus- ja ravintolapalveluita kehittämällä uskottiin lisäävän jokivarren vetovoimaisuutta myös ulkomaalaisten kalastajien keskuudessa.

”Enemmän, enemmän ulkomaille mainostaa. Kyllä se Suomessa jo on tuttua. Tuontia ulkomailta ... min uskon ... sieltä tulee semmosta, semmosta, sieltä tulee porukkaa niin se on sitte semmosta joill on maksukyky. Ei ole köyhiä jotka Suomeen tulee ja, ja sitten tänne vois tehdä kaikennäkösiä heittolaitureita ja vastaavia ja muita kalastus-mahdollisuuksia ja ne on tärkeämpiä kuin vene.” (M1917)

”...Tornionjokivarressa tarvittas myös korkeampitasosta majotustillaa kuin mitä nyt nämä perinteiset mökit ja, ja pari tuota vanhahkoo hotellii on nin, nin, sen tasoset nin majotustilat ei näytä, vähän tuota vaativampia ni Keski-Euroopan lohensoutajia välttämättä tyydytä. Se ei oo suuri joukko, mutta tää on tullu kyllä aika selkeästi esille, että, että korkeampitasosta majotustillaa, olkoompa ne mökkejä tai mitä ne nyt onkaan nykytilanteeseen verrattuna.” (M1908, TE-keskuksen edustaja)

3.9. Saalisvarmuutta muista kalalajeista

Jokivarren intressiryhmät toivoivat, että tiukentamalla merikalastuksen säätelyä voitai-siin lisätä jokivarren lohensoutajien saalisvarmuutta. Toisaalta lohensaaliiden vuotuista vaihtelua pidetään luonnollisena. Jokeen nousevien määrää pidetään yhä niin alhaise-na, että matkailija tarvitsee melkoista onnea saadakseen lohen.

Lohensaaliiden vaihteluiden takia yhä enemmän on alettu paikallisten keskuudessa poh-tia keinoja, miten kalastusmatkailijat saataisiin kiinnostumaan myös jokivesistön mui-den kalalajien pyynnistä. Heidän mielestään matkailijoiden odotuksia voitaisiin täyttää markkinoimalla jokea harjuksen, taimenen ja siian kalastusmahdollisuuksien osalta.

Kalastuksesta kiinnostuneille esitettiin kalastusmahdollisuuksien lisäämistä lohen rauhoidusaikoina lähialueen puroilla ja järvillä. Alueen vetovoimaisuuden uskottiin lisääntyvän, jos jokivarressa järjestetään entistä enemmän kesätapahtumia, myös kalastukseen kuulumatonta toimintaa.

4. Tulosten tarkastelua

4.1. Alueellinen ja paikallinen identiteetti sekä sopeutuminen

Lohenkalastuksen historiallinen katsaus – etenkin rakennetuissa joissa – osoittaa kalastuksen tapahtuneen vuosisatojen ajan ensisijaisesti muiden kuin paikallisten asukkaiden ehdoilla, vaikka tuolloin meripyyntiä ei vielä käytännössä edes harjoitettu. Lohen kalastukseen liittyvä kiistely on vuosisatojen saatossa muuttanut muotoaan joskin ydinongelmana on ollut, että jokivarren asukkaat on miltei kokonaan syrjäytetty lohenkalastuksen järjestämistä koskevissa kysymyksissä. Paikalliset näkemykset ovat jääneet kansallisen ja ylikansallisen politiikan taustalle.

Tornionjoen toimijat katsovat, että resurssien jaossa etelässä asuvat ja elinkeinoaan harjoittavat ovat erityisasemassa ja heillä on jokivarren asukkaita paremmat edellytykset ajaa omia etujaan. Suopajärvi (1999) on tutkiessaan Lapin Kansan yleisönosaston kirjoittelua vuosina 1974-1995 havainnut, että kirjoittajat ovat katsoneet etelän riistävän pohjoisen luonnonvaroja rakentamalla voimallaitoksia ja tekoaltaita ja niistä on koitunut hyötyä vain etelässä asuville. Lehtiartikkeleista välittyi sanoma: etelän lait vaikuttavat haitallisesti Lapin elämään ja aluetta kehitetään etelän sanelemalla ”siirtomaamenetelmällä”. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävä että vastakkainasettelu näkyy myös lohenkalastuksen säätelyä koskevissa kysymyksissä: ovathan esimerkiksi Kemijoen jokivarsien asukkaat käyneet vuosikymmeniä oikeutta voimayhtiöitä vastaan. Etelän ja pohjoisen välinen – lohen kalastuksen järjestelyyn liittyvä – vastakkainasettelu liittyy laajemmin myös Perämeren jokien rakentamiseen (Salmi ja Salmi 2001). Paikallisten katkeruutta on lisännyt se, että velvoiteistutukset, joilla piti korvata Perämeren kalastajille jokirakentamisen tuhoamat saaliit ovat koituneet etelässä kalastavien hyödyksi (Ylimaunu 1995).

Lohikantojen suuretkin vuotuiset saalisvaihtelut tarjoavat haasteen kalastusmatkailun kehittämiseksi, sillä matkailukalastajat arvostavat saalisvarmuutta. Tämä näkemys on tullut esiin myös yleisemmin maassamme vapaa-ajankalastajille suunnatuissa kyselyissä (Jutila ym. 1999, Mikkola ja Yrjölä 2001). Yksi mahdollinen keino, jonka jotkut haastatelluista ottivat esiin, on joen markkinointi myös esimerkiksi harjus- ja taimenjokena. Simojoella molemmat mainitut kalalajit ovat lohen ohella osoittautuneet matkailijakalastajien haluamiksi saaliskaloiksi (Juntunen ym. 2002).

Joen ekologisten arvojen ohella myös alueen kulttuuriperintö ja sen säilyttäminen on tärkeää paikalliselle identiteetille ja heidän työllistymiselleen oman osaamisensa kautta (Tammila 2002). Biodiversiteettisopimuksen mukaan lohikantojen monimuotoisuuden ohella myös luonnonarvojen perinteisiä käyttömuotoja tulisi suojella (Poskiparta 2000). Ylimaunun (1995) mukaan Tornionjoessa voisi olla mahdollisuus lohikantojen vahvistuttua kehittää jopa sivuammattimaista jokipyyntiä esimerkiksi kulle- tai rantapoppyntiä johon yhdistettäisiin matkailua.

Jokivarren kylien vahva perinteisiin nojaava identiteetti, joka rakentuu vahvaan yhteisöllisyyteen ja yhteistyöhön paikallisten toimijoiden ja paikallis- ja aluehallinnon kanssa luo hyvät puitteet uusille hankkeille. Jokivarren kunnat tai seutukunnat voisivat käynnistää muun muassa EU-rahoitteisia, paikallista kalataloutta edistäviä hankkeita, joissa keskeisenä tavoitteena voisivat olla esimerkiksi sekä kalaresurssien että paikallisen kalastuskulttuurin hyödyntäminen matkailun näkökulmasta.

4.2. Kestävä kehitys ja vuorovaikutus lohenkalastuksessa

Tornionjoen intressiryhmät perustelevat merialueen lohenkalastuksen rajoittamisen tärkeyttä ekologiseen kestävyysvedoten. Merikalastajien näkemyksissä on puolestaan korostunut taloudellinen ja sosiaalinen näkökulma: kalastuselinkeinon kannattavuuden käytyä alhaiseksi säätelyä on ollut yhä vaikeampaa hyväksyä. Avomerikalastajat katsovat pyydystävänsä pääasiassa istutettua kalaa joten heitä ei voi syyllistää luonnonkantojen häviämisestä, vaan heidän mielestään suurimman uhan luonnonkannoille muodostaa jokisuulla tapahtuva kalastus. Avomerellä kalastavien mukaan voimakkaat tuulet ja talviset jääolosuhteet säätelevät jo sinällään riittävästi lohennyntiä. Rannikolla kalastavat puolestaan korostavat loukkupyynnin rajoittuvan vain muutama viikkoon ja siksi etenkin ajallinen säätely on herättänyt voimakasta kritiikkiä (Salmi ja Salmi 2004).

Nykyisin lohenkalastusta säätelevät yhä painokkaammin kansainväliset tavoitteet ja sopimukset, joissa korostuvat ekologiset argumentit. Tästä esimerkkinä on Euroopan Unionin tekemä päätös kieltää vuodesta 2008 lähtien Itämeren ajoverkkokalastus pyöriäkantojen suojelemiseksi. Merkittävimmät 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa tehdyt Itämeren lohenkalastusta koskevat kansainväliset säännökset ja velvoitteet korostavat lohikantojen kestävä kalastusta.

Lohenkalastuksen historiassa kullekin ajalle ominaiset arvot ja intressit ovat ohjanneet resurssien hallintaa ja päätöksentekoa. Yhteisistä päämääristä sopiminen on osoittautunut vaikeaksi ja eri puolella rannikkoa ja jokivartta asuvien välillä on ollut vaikea saavuttaa yksituumaisuutta. Merialueella ja joella haastateltujen kertomusten valossa kyse on lähinnä Itämeren eri alueilla kalastavien erilaisista historiallisista, hallinnollisista, sosiaalisista ja kulttuurisista eroista.

Jokivarressa korostuu ennen kaikkea vahva talonpoikainen maa- ja vesiomistukseen perustuva pyrkimys paikalliseen itsemääräämisoikeuteen. Sen sijaan merialueella, jossa kalastus pääosin tapahtuu valtion yleisvesillä, valtion elinkeinolle antaman tuen (istutukset, avustukset ja lainat) merkitys on ollut keskeinen. Kun merialueen ammattikalastusta on lähdetty 1980-luvulla yhä tiukemmin säätelemään, valtion (MMM) ja ammattikalastajien näkemykset ovat etäänntyneet toisistaan (mm. Varjopuro 1997).

Lohenkalastuksen järjestämistä pohtineiden komiteoiden ja työryhmien keskeisenä tavoitteena on ollut maa- ja metsätalousministeriön ja Suomen ammattikalastajaliiton edustajien näkemysten yhteensovittaminen lohenkalastuksen säätelyä koskevissa kysymyksissä. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on tuottanut ajankohtaista tietoa osapuolten tarpeisiin. Työryhmät ovat tavallisesti päätyneet esittämään muutoksia lohenkalastusta koskeviin asetuksiin, jotka eivät ole saavuttaneet Tornionjoen intressiryhmien hyväksyntää. Heillä ei ole ollut mahdollisuutta osallistua ammattikalastajien edustajien tavoin lohityöryhmien työskentelyyn, joten he ovat tukeutuneet paikallishallintoon, pyrkineet vaikuttamaan valmisteilla oleviin asetuksiin kansanedustajien kautta tai kokoamalla lähetystöjä Helsinkiin.

Jokivarren toimijoiden suhde ja etäisyys päätöksentekijöihin, mutta myös tutkimukseen, poikkeaa Itämeren lohenkalastajiin nähden. 1900-luvun alusta lähtien lohitutkijat ovat liikkuneet jokivarressa ja jokivarren asukkaiden ja tutkijoiden välille on vuosikymmenien saatossa syntynyt melko tiivistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta. Sen sijaan merialueelta puuttuu vastaavanlainen tutkimusperinne. Merialueen ammattikalastajat katsovat, että he eivät ole saaneet yksipuolisesti ekologisia arvoja korostavista tutkimustahoista näkemyksilleen ymmärrystä ja puolustajaa. Monet merialueen lohenkalastajat pitävät tutkijoita säätelyn varsinaisina alullepanijoina (Varjopuro 1997). Vaikka riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa on meneillään tutkimus, jossa pyritään selvittämään rannikon ammattikalastajien mahdollisuuksia vapauttaa loukuistaan luonnonkudusta syntyneet ja ottaa saaliiksi viljeltyä alkuperää olevat lohet, niin projekti tähtää ensisijaisesti ekologisesti kestävä kalastukseen. Ammattikalastajien tarpeet ja tieto ovat jääneet toissijaiseksi (Siira ym. 2002).

Lohenkalastukseen liittyvästä problematiikasta ja lainsäädännöstä on tullut yhä monimuotoisempi. Loheen liittyvä ammatti- ja vapaa-ajankalastus on viime vuosina ollut voimakkaiden rakennemuutosten kourissa. Myös alalle on ilmaantunut uusia toimijoita. Kaikki nämä muutokset ovat aiheuttaneet sen, että kokonaisuuksien hallitseminen ja kaikkien osallisten huomioonottaminen tuottaa tutkimukselle, hallinnolle ja päätöksentekijöille ongelmia. Esimerkiksi lohenkalastukseen liittyvä matkailu on verraten uusi ilmiö. Tutkittu tieto saattaa vanheta hyvinkin nopeasti: esimerkiksi Haapasaari ym. (2004) kuvaavat Itämeren kalastusta edelleen massiiviseksi, vaikka esimerkiksi avomeripyynnin saalis on nykyisin vain murto-osa kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna.

Merialueen ja jokivarren kalastajat, joita luonnonlohen suojelun vuoksi tehtävät rajoitukset koskevat, ovat jääneet heille itselle tärkeiden asioiden ulkopuolelle. Tutkijat ja hallinto puhuvat ekologisesta kestävydestä, kalastajat taloudellisesta kannattavuudesta ja perinteisten pyyntitapojen arvostuksesta. Yksinomaan ekologisten seikkojen huomioonottaminen on vastoin kestävänsä kehityksen laajan määrittelyn periaatteita, joissa ekologisen ja taloudellisen kestävyden ohella on otettava huomioon sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys.

Lohenkalastukseen liittyvien ristiriitojen lieventämiseksi tulisi tunnistaa kaikki kiistan osapuolet. Tämä edellyttää merialueen ja jokivarren eri intressiryhmien mukaan ottamista lohenkalastusta koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Eri alueilla asuvin ja eri motiivein kalastavien välisten ristiriitojen hälventämiseksi tulisi lisätä toimijaryhmien välistä henkilökohtaista vuorovaikutusta ja oppimisprosessia. Ristiriitojen ratkaisumalliksi tarjotussa ns. yhteishallinnassa (co-management) erilaiset arvot, intressit ja tiedon lajit pyritään sovittamaan yhteisesti hyväksytyiksi päätöksiksi kalastuksen järjestämisessä (esim. Pinkerton 1994, Jentoft ym. 1998). Ryhmien halu sitoutua yhteisiin pitkän aikavälin tavoitteisiin kasvaa rinnakkain yhteistyön, tiedon, avoimuuden ja luottamuksen kasvun myötä. Jonkinlaisena alueellisena pilottihankkeena voidaan nähdä Perämeren alueella käynnistymässä oleva tutkimus, jossa yhteiskuntatieteen näkökulmasta pyritään löytämään tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisten motivaatioon edistää lohikantojen vahvistumista (Haapasaari ym. 2004).

5. Kirjallisuus

- Anon. 1993. Tornionjokisuu rysätön myös Suomen puolella. Suomen Kalastuslehti 100 (2): 42-43.
- Anon. 2002. Tornionjokityöryhmä ehdottaa: Ruotsin kanssa neuvoteltava uusi raja- vesistösojimus. Suomen Kalastuslehti 109 (1): 40.
- Anon. 2004a. Suomi kirjoitti uuden rajajokisopimuksen. Lapin Kansa 23.12.2004.
- Anon. 2004b. EU kieltää ajoverkkokalastuksen Itämerellä. Suomen Kalastuslehti 111 (4): 27.
- Appelblad, H. 2001. The Spawning Salmon as a Resource by Recreational Use. The case of the wild salmon and conditions for angling in north Swedish rivers. Doctoral thesis. Department of Social and Economic Geography. Umeå University. GERUM 2001:3. 216 p. Appendix A-C.
- Christensen, O., Eriksson, C., & Ikonen, E. 1994. History of the Baltic salmon, fisheries and management. ICES Cooperative Research Report, 3:8-13.
- Economic Assessment of European Fisheries 2003. Economic Performance of Selected European Fishing fleets. Annual Report 2003. 289 p.
- Haapala, A. 1925. Lohen kalastuksesta meressä. Uusi talvipyyntitapa Satakunnan rannikolla. Suomen Kalastuslehti 32 (11), 172-177.
- Haapasaari, P., Karjalainen, T.P. & Reinikainen, K. 2004. Sitoutuminen loheen – kestävä kalastuksen toimintamalli lohenkalastuksessa. Suomen Kalastuslehti 111(3): 8-11.
- Haikonen, A., Romakkaniemi, A., Keinänen, M., Mäntyniemi, S. & Vatanen, S. 2003. Lohi- ja meritaimenkantojen seuranta Tornionjoessa vuonna 2002. Kala- ja riistaraportteja 275. 54 s. + 6 liitettä.
- Halila, A. 1954. Keski-Pohjanmaan ja Lapin historia V. Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi 1721-1775. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliiton ja Lapin maakuntaliiton yhteinen historiatoimikunta. Oulu. 749 s.
- Heusala, J. 1953. Lohen siimakalastus Selkämerellä. Suomen Kalastuslehti 50, (4,5), 46-49.
- Hintikka, N. 1967. Kalansaaalis, kalastajat ja kalastuksessa käytetyt veneet sekä pyynti rekisteröidyillä aluksilla Suomessa vuosina 1964 ja 1965. Suomen Kalatalous 28.
- Huhmarniemi, A. & Salmi, J. 1999. Attitudes and opinions of commercial fishermen on whitefish management in the Gulf of Bothnia, Finland. Fisheries Management and Ecology 6(3):221-232.
- Ikonen, E. & Pruuki, V. 1990. Itämeren lohikannat ja lohenkalastus. Suomen kalatalous 56, 27-39.
- Jentoft, S., McCay, B.J. & Wilson, D.C. 1998. Social theory and fisheries co-management. Marine Policy 22(4-5): 423-436.
- Juntunen, K., Paso, J. & Jokikokko, E. 2001. Lohi nousee Simojokeen, Kuivajokeen, Kiiminkijokeen ja Pyhäjokeen. Tuloksia ja päätelmiä vuosien 1999-2000 seurannoista. Kala- ja riistaraportteja 221. 49 s.
- Juntunen, K., Jokikokko, E. & Niemitalo, V. 2002. Simojoen, Kiiminkijoen ja Pyhäjoen vapakalastus vuonna 2001. Kala- ja riistaraportteja 251, 21 s. + 11 liitettä.
- Jutila, E. Jokikokko, E. & Salo, P. 1999. Viehekalastuksen kehitys Simojoella. Kalastus Simossa ja Ranualla 1994-1997. Kalatutkimuksia 154, 30.
- Järvi, T. H. 1932. Suomen merikalastus ja jokipyynti. WSOY. 188 s. + 190 valokuvaa.

- Kallio-Nyberg, I. 1999. Variability and inheritance of sea migration in Atlantic salmon (*Salmo salar* L.). Academic dissertation. Section of Ecology, Department of Biology, University of Turku, Finland. 25 p.
- Karlsson, L. & Karlström, Ö. 1994. The Baltic salmon (*Salmo salar* L.) : its history, present situation and future. *Dana* 10:61-85.
- Koljonen, M.-L. 1985. Suomen lohikantojen entsyymigeneettinen muuntelu. Helsinki. RKTL, kalantutkimusosasto. Monistettuja julkaisuja 37, 94 s.
- Koljonen, M.-L. 1994. Lohikantojen saalisosuuksien arviointi perinnöllisten erojen avulla. *Suomen Kalastuslehti* 101 (1): 22-24.
- Koljonen, M. L. 1999. Genetic Structure of Atlantic Salmon in the Baltic Sea, Stock Mixture Analysis and Conservation Strategies. Department of Biosciences, Division of Genetics. University of Helsinki.
- Komiteamietintö 1984. Lohikantojen säätelytoimikunnan mietintö. Helsinki. 133 s.
- Lohityöryhmän muistio 1991: Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki. Työryhmämuistio MMM 1991:11.
- Lohityöryhmän muistio 1999. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 14/1999. Helsinki 1999. 27 s.
- Malmgren, A.J. 1869. Om nödvändigheten att freda laxen under och långt före dess lektid. *Tidskrift för fiskenäring och Aquakultur* 1(1): 67-73.
- Massa, I. 1983. Ihminen ja Lapin luonto. Lapin luonnonkäytön historiaa. Suomen antropologisen seuran toimituksia 12. 163 s.
- Mikkola, J. & Yrjölä, R. 2001. Vapaa-ajankalastuksen teematutkimus. Julkaisussa Sievänen T. (toim.) Luonnon virkistyskäyttö 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802, s. 90-99.
- Muje, K. 2000. Vapaa-ajankalastuksen kehittäminen. Intressiryhmien näkökulmia Keski- Suomessa. Kala- ja riistaraportteja 175, 27 s.
- Muje, K., Tonder, M. & Salmi, P. 2001. Kalastuksen paikallis- ja aluehallinto Pihlajavedellä. Vesialueen omistus ja intressiryhmien näkökulmat. Kala- ja riistaraportteja 216, 32 s.
- Nordqvist, O. 1896. Isorysät ja rysäkalastus. *Suomen Kalastuslehti* 5, 18-51.
- Nylander, E. & Pruuki, V. 1989. Kalastustilastoja Tornionjoen vesistöstä. Monistettuja julkaisuja 89, 79 s.
- Nylander, E. & Romakkaniemi, A. 1995. Tornionjoen meritaimen ja sen kalastus. Kalatutkimuksia 89, 63 s.+1 liite.
- Pinkerton, E.W. 1994. Local fisheries co-management: a review of international experiences and their implications for salmon management in British Columbia. *Can J. Fish. Aquat. Sci.* 51: 2363-2378.
- Poskiparta 2000. Itämeren lohenkalastuksen säätely, lohenkalastusoikeus ja Tornionjoen lohikannan suojelu. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto, limnologian ja ympäristönsuojelun laitos/kalataloustiede. 1.4.2000. 64 s. + 2 liitettä.
- Pulliainen, E. & Pietilä, U.A. 1997. Merilohi. Oy Edita Ab. 144 s.
- Reuter, O. 1899. Tornion lohikalastus. *Suomen Kalastuslehti* 7,8,9:113-125.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 1998. Ammattikalastus merialueella vuonna 1997. *Ympäristö* 1998:12. SVT. 29 s.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2004. Ammattikalastus merialueella vuonna 2003. Maa-, metsä- ja kalatalous 2004:55. SVT. 54 s.

- Romakkaniemi, A. 1999. Tornionjoen matkailukalastuksen nousu ja uho, Poster. Kotkan kalantutkimuspäivät 18.-19.11. 1999.
- Romakkaniemi, A., Perä, J., Karlsson, L., Jutila, E., Carlsson, U. & Pakarinen, T. 2003. Development of wild Atlantic salmon stocks in the rivers of the northern Baltic Sea in response to management measures. ICES Journal of Marine Science 60:329-342.
- Saarivirta, N. 1954. Entinen Oulujoki. Historiikkia ja muistitietoa. Oulujoki Osakeyhtiö. 307 s.
- Salmi, J. & Salmi, P. 2001. Ammatin ja harrastuksen välivesillä: sivutoimisen kalastuksen monimuotoisuus. Kala- ja riistaraportteja 211, 28 s.
- Salmi, J. & Salmi, P. 2004. Possibilities to reconcile commercial fishery and fishing tourism interests. Baltic Salmon fishery in the spotlight. Paper presented William R. and Leonore Mote International Symposium in Fisheries Ecology "The Good, the Bad and the Ugly: Integrating Marine and Human Ecology into Fisheries Management" 9-11 November 2004. Sarasota, United States.
- Salmi, J., Salmi, P. & Moilanen, P. 1997. Kalastusyritysten rakenne ja kannattavuus. Julkaisussa Salmi, J. & Salmi, P. (toim.) Lähikuvia ammattikalastuksesta. Kalastusammatin rakenne, joustavuus ja mahdollisuudet. Kalatutkimuksia 122, s. 17-28.
- Salmi, J., Muje, K., Salmi, P. & Virtanen, P. 2001. Paikallinen vesialuehallinto ja muuttuva kalastus. Velkuan kalastusalueen intressiryhmien näkemyksiä. Kala- ja riistaraportteja 238, 52s. + 2 liitettä.
- Salmi, J. & Huhmarniemi, A. 2002. Rauma ja kalastus. Rauman kaupungin kalastajien intressit ja kalavesien hallinta. Kala- ja riistaraportteja 264, 24s.
- Salmi, J., Salmi, P. & Muje, K. 2002. Kalastuskuntien ja -alueiden profiilit vuonna 1999. Valtakunnallisen postikyselyn tuloksia. Kala- ja riistaraportteja 247, 41s.+ 3 liitettä.
- Salmi, P. & Nordquist, J. 2003. Kenen ehdolla kalavesiä käytetään? Kalavesien omistus ja intressiryhmien näkökulmat Nauvon kalastusalueella. Kala- ja riistaraportteja 285, 36 s.
- Siira, A., Ikonen, E., Suuronen, P., Riikonen, R. & Lehtonen, E. 2002. Lohen eloonjäänti rysästä vapauttamisen jälkeen. Kalatutkimuksia 184. 26 s. + 4 liitettä.
- Sjöblom, V. 1976. Kansainvälisen yhteistoiminnan kalantutkimukselle asettamat velvoitteet. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Tiedonantoja 7, 34-45.
- Suopajärvi, L. 1999. Lappi etelän peilissä. Lappilaisuuden rakentuminen Vuotos- ja Ounasjokikamppailussa. Julkaisussa Tuominen, M., Tuulentie, S., Lehtola, V-P & Autti, M. (toim.) Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Tunturista tupaan. Osa 2. 189 s. 15-22.
- Tammila, T. 2002. Perinne ja aitous matkailukylien vahvuutena. Lapin Kansa, Alakerta. 28.10. 2002.
- Tikkanen, T. 1973. Rannikkokalastuksemme koneellistumisesta 1870-luvulta 1920-luvulle. Scripta Ethnologica. Turun yliopiston kansatieteen laitoksen julkaisuja 29. 29s.
- Tuunainen, P. & Ikonen, E. 1986. Lausunto asetusluonnoksesta, joka koskee eräitä lohenkalastuksen rajoituksia vuonna 1986. 8 s.
- Varjopuro, R. 1997. *Ei anneta kalastaa silloin, kun on kalastuksen aika*. Lohen ammattikalastajien näkemyksiä kalastuksen säätelystä ja sen vaikutuksesta kalastusammattiin. Kala- ja riistaraportteja 97, 71 s.+ 2 liitettä.
- Vilkuna, K. 1940. Siian lippoamisesta Tornionjoella. Kotiseutu 1940, 62-87.
- Vilkuna, K. 1973. Lohenkalastusoikeuden vaiheista Alatornion saaristossa. Tornionlaakson vuosikirja 1973. s. 100- 111.

Vilkuna, K. 1975. Lohi. Kemijoen ja sen lähialueen lohenkalastuksen historia. Otava. 423 s.

Virrankoski, P. 1973. Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi 1600-luvulla. Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin Maakuntaliittojen yhteinen historiatoimikunta. Oulu. 842 s.

Ylimaunu, J. 1995. Uhanalaisen lohen kalastuskulttuuri ja EU. VII kalastusmuseopäivät. Lohen jokipyynnistä merikalastukseen- symposium 31.1.1995. Kemi. Kalastusmuseoyhdistyksen julkaisuja 11.